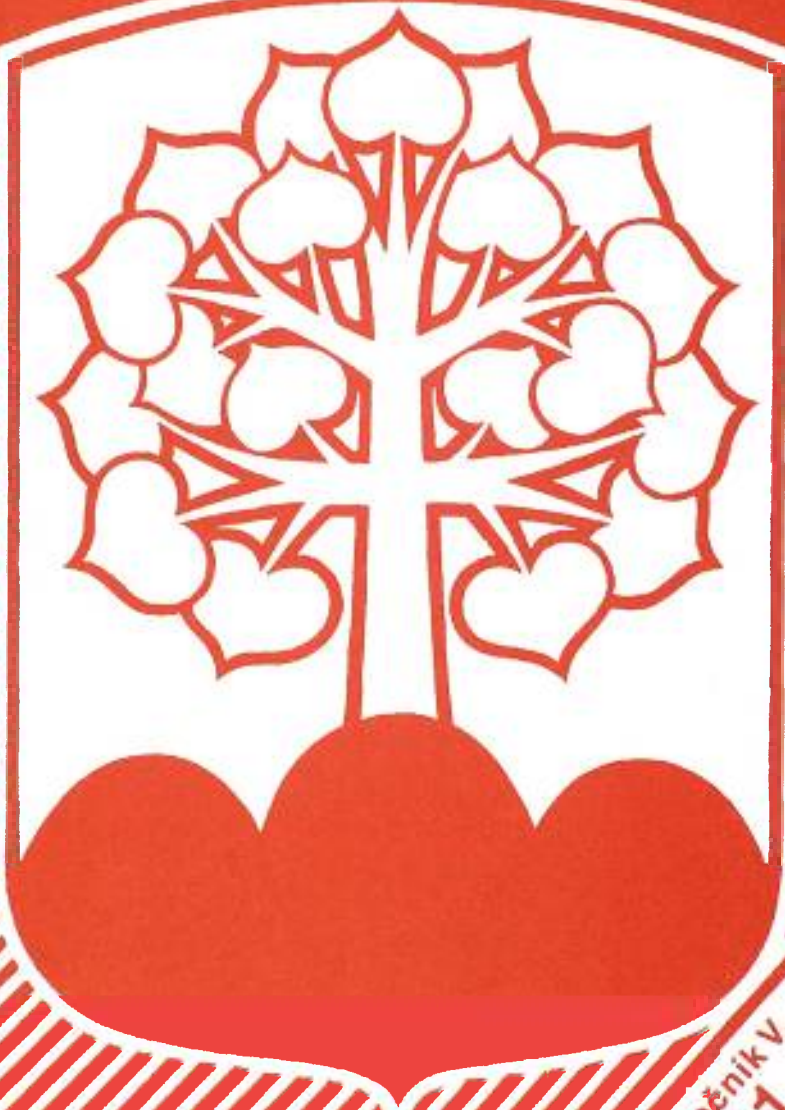

GENEALOGICKO - HERALDICKÝ
HLAS

ročník V.
7
1995

CASOPIS SGHS MS, MARTIN

OBSAH

ŠTUDIE - ČLANKY

Ladislav Ružička: Štátny oblastný archív v Košiciach	3
Igor Graus: Odpisy bansko-bystrických ev. a. v. matrik z rokov 1551-1611	6
Andrej Fiala: Kralovná Barbora, rod Celjských a ich erby vo vzťahu k Slovensku	11
Zdenko Ďuriška: Pôvod a príbuzenské vzťahy Hroboňovcov	18

HERALDICKÝ ALBUM

Pavel Horváth: Supralibros Mateja Bela	30
--	----

PORTRETY

-lv/gh- Dragica Vrtelova	33
--------------------------------	----

SPOLOČNOSTI - INŠTITÚCIE

Andrij Grečylo: Ukrajinská heraldická spoločnosť	34
--	----

KURIOZITY

Michal Eliáš: Dokument doby	36
-----------------------------------	----

NAZORY

Ladislav Ťažky: Kde hľadať ochranu, nádej i spočítanie	38
Ján Bohdan Hroboň: Vďaka a záväzky voči mojim otcom	39

BIBLIOGRAFIA - GLOSÝ

-gh- Vyberový prehľad slovenskej genealogickej produkcie v roku 1994	41
Viliam Mruškovič: Genealogica et heraldica 19. Internationaler Kongress für genealogische und heraldische Wissenschaften. Keszthely, 1992	43

KRONIKA	47
---------------	----

INHALT	49
--------------	----

SUMMARY	50
---------------	----

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej (zal. 1991 v Martine) podporuje rozvoj genealógie, heraldiky a príbuzných disciplín, osobitne výskum pôvodu a príbuzenských vzťahov rodín a osôbností zo Slovenska a so slovenskými vzťahmi. Za týmto účelom poskytuje konzultácie, organizuje odborné a vzdelávacie podujatia, prezentuje výsledky genealogického a heraldického výskumu a informuje o aktivitách v uvedených oblastiach, organizuje a realizuje projekty zamerané na výskum genealogických prameňov a heraldických pamiatok, buduje vlastné informačné fondy.

Adresa: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, Novomeského 32, 036 52 Martin. Telefón: 0842-313 71. Fax: 0842-33188. Bankové spojenie: VÚB Martin 17237-362/0200.

ŠTÁTNY OBLASTNÝ ARCHÍV V KOŠICIACH

Ladislav Ružička

V roku 1994 si slovenské archívy pripomenuli 40. výročie vzniku jednotnej organizácie archívnictva vydaním vladneho nariadenia č. 29/1954 Zb. o archívnictve. Na základe tohoto nariadenia začal jestvovať a pracovať košický štátny oblastný archív s územnou kompetenciou pre vtedajší Košický kraj. Priamym predchodcom Štátneho oblastného archívu (ďalej ŠOBA) bol Krajský archív v Košiciach, pôsobiaci od 10. mája 1951 v spojitosti so zavedením krajskeho zriadenia verejnej správy. Prvým sídlom krajskeho a neskoršie oblastného archívu sa stali prízemné miestnosti zadneho traktu župného domu Abovskej, neskoršie Abovsko-Turnianskej župy v Košiciach. Roku 1973 získal ŠOBA pre svoje trvalé sídlo dvojposchodovú budovu na Bačikovej ul. č. 1. Stavebná rekonštrukcia a adaptácia tejto budovy (pôvodne najomného domu v radovej uličnej zastavbe) na archívne účely prebiehala v troch etapách v rokoch 1973-1988. Počas pätnaťročnej stavebnej a ďalšej úpravy sa podarilo na pomerne dobrej úrovni upraviť exteriér a interiéru objektu, vybaviť študovňu, fotolaboratórium, inovovať vnútorné zariadenie, vrátane depotov, zaviesť ústredné kúrenie na plyn, montáž nakladného vytáhu atď. Takto ucelovo upravená budova bola k archívnym potrebám slávnostne odovzdaná 11. mája 1988 počas celoslovenskej porady riaditeľov štátnych ústredných archívov, štátnych oblastných archívov a archívu mesta Bratislavy. ŠOBA Košice má ešte ďalšiu jednopodlažnú budovu na Vodárenskej ul. č. 10, ktorú čakajú stavebné úpravy investičného charakteru, aby mohla slúžiť archívnym účelom.

Štátny oblastný archív uchováva a spravuje 356 archívnych fondov, zbierok a pozostalosti z rokov 1498 až 1990. Ide o historicky cenné písomnosti, ktoré predstavujú kultúrne dedičstvo minulosti a vzájomnú kontinuitu historických odkazov od minulosti po dnešok. Súbor archívnych dokumentov predstavuje 4 830 bežných metrov (ďalej b m.). Ich sprístupnenie na študijné účely, ako aj pre širokú verejnosť je taketo: 2 395 b.m. je spracovaných formou archívnej pomôcky - inventára, 104 b.m. písomnosti je usporiadaných a uložených v archívnych škatuliach a 2 330 b.m. spisového materiálu čaká na archívne sprístupnenie.

Archívny materiál možno rozdeliť do siedmich tematických okruhov: verejná správa, súdna správa, feudálne panstvá a rody, cirkevné archívy, školská správa, lesná správa, hospodárske organizácie a spolky. Administratívna štruktúra archívnych fondov uvedených tematických okruhov je rozpracovaná v základných informačných pomôckach archívu - v dvoch zväzkoch Sprievodcu po archívnych fondoch Štátneho archívu v Košiciach (1963, 1965). I keď ide o vyše tridsaťročnú prácu, môžu poslúžiť štátnym i záujemcom z radov širokej verejnosti.

V rámci verejnej správy sú najcennejšími celkami archívne fondy Abovskej (1498-1881), Turnianskej (1569-1880) a spojenej Abovsko-turnianskej župy (1785-1922), ktoré svojím časovým rozsahom zasahujú aj do obdobia začiatkov kapitalizmu. K nim patria aj archívne

dokumenty fondu Košickej župy z obnoveného župného zriadenia na Slovensku v rokoch 1923-1928. Vo fondoch Abovskej a Turnianskej župy sú zvlášť cenné erbové listiny. Zaujímavé informácie z činnosti žup podávajú najmä kongregačné zápisnice, ktoré vznikli zo správnej, finančnej a súdnej činnosti. Sú v nich najmä správy o prerokovaní rôznych žiadostí, údaje o vyrubovaní dani, vojenských záležitostiach, voľbách župných hodnostárov, obsahujú aj inštrukcie pre župných delegátov vyslaných na snem, mýtné privilegia, cechové artikuly, upravy majetkových pomerov, údaje o ubytovaní a financovaní cisárskeho vojska, vyhlásenie pre účastníkov Rákociho povstania, dokumenty o sociálnom postavení ľudu, o hnutí jakobínov, o priebehu revolúcie v rokoch 1848-1849 a o ohlasoch na kultúrne snahy slovenskeho národa v matičnom období. Z demografického hľadiska je zaujímavý elaborátny materiál zo sčítania ľudu r. 1857. Sfragistikov bude zaujímať subor pečatí obcí Abovskej a Turnianskej župy. Ďalej sú to spisy obsahujúce okrem iného intimáty pracovníkov v hospodárskych, vojenských, finančných, majetkových a zdravotných veciach, daňové supisy zemanov, limitácie cien výrobkov cechov, spisy o civilizačných snahách osvietenenských panovníkov voči Cigánom, správy o sporoch medzi katolíkmi a kalvinmi, o prechode ruského vojska uzemím žup a i. Súdne písomnosti žup umožňujú štúdium občianskych sporov (majetkove, dedičské), trestných sporov (bosoractvo, vraždy, falšovanie dokladov a peňazi), sú tu aj spisy týkajúce sa verejno-správnych záležitostí (žiadost' o vydanie erbovej listiny). Vo fondoch z rokov 1831-1832 možno podrobne sledovať priebeh východoslovenskeho roľníckeho (cholerového) povstania. Zachovalo sa aj mnoho príloh obsahujúcich genealogické tabuľky, výtisky z matrik atď.

Archívny materiál fondov služňovských úradov možno využiť k štúdiu záležitostí charakteru vojenského, školskeho, daňového a urbárskeho. Sú tu aj zoznamy konfiškovaných majetkov, zoznamy školopovinných detí, správy o pestovaní hodvábnika, opatrenia vo veciach protestantskej cirkvi, žiadosti o oslobodenie od daňových nedoplatkov a i.

Písomnosti novších a najnovších verejnosprávnych inštitúcií predstavujú okrem fondov služňovských úradov a Košickej župy tiež fondy Policajného riaditeľstva v Košiciach (1923-1928), Maďarského kráľovského policajného kapitanátu v Košiciach (1938-1944), Okresného finančného riaditeľstva v Košiciach (1920-1949), osídľovacích úradov na východnom Slovensku (1946-1949), krajských národných výborov (1949-1989), ako aj dokumenty z činnosti politických strán a spoločenských organizácií (1948-1989).

Druhu skupinu tvoria fondy súdnej správy. Zachovali sa fondy súdov z obdobia reforiem Jozefa II. a z obdobia bachovského absolutizmu v 19. storočí, ako aj súdov po rakusko-uhorskom vyrovnaní. Významné a pomerne ucelené písomnosti má Krajský súd v Košiciach (1850-1861), Krajský súd v Michalovciach (1939-1944), ľudové sudy a obžalobcovia ľudových súdov v obvode Krajskeho súdu v Košiciach (1945-1949) a Krajskeho súdu v Košiciach (1871-1949).

Tretiu skupinu tvoria fondy feudálnych panstiev a rodov, ktoré obsahujú dokumenty veľmi významné pre historický, jazykovedný, etnografický a sfragistický regionalný výskum. Dôležité dokumenty obsahuje najmä fond Verejno-zakladinné panstva a majetky Myšľianskeho dištriktu 1601-1873, tiež rodinné archívy a pozostalosti významnejších osôb z rokov 1850-1933. Ojedinelý charakter majú dokumenty nachádzajúce sa v pozostalosti Alexandra Soosa 1868-1879, obsahujúce údaje a záznamy o pestovaní hodvábnika. Da sa povedať, že v písomnostiach feudálnych panstiev a rodov sú závažné a cenné dokumenty pre regionalné badanie, akými sú urbare, zápisnice

panských súdov, odúmrti, súpisy pôdy, lesov a pramene o hospodárení na panstvách a majetkoch

Z cirkevných fondov medzi najviac využívané archívne dokumenty patrí zbierka cirkevných matrik z rokov 1587-1895.¹ Obsahuje 1 048 zväzkov cirkevných matrik piatich vierovyznaní (rímsko-katolíckeho, grécko-katolíckeho, evanjelickeho augsburskeho, reformovaného evanjelickeho a židovského vyznania) z celého Košického kraja okrem územia byvalej Spišskej župy, v ktorých sú záznamy o narodení, sobašení a umrti osôb (príčiny smrti a ich vek). Poskytujú materiál pre demografické štúdium, sú nenahraditeľné pri zisťovaní alebo overovaní biografických údajov, ako aj pri genealogických rešeršiach. Majú aj širšie využitie, lebo obsahujú kronikárske záznamy registrujúce rozličné udalosti v obciach (epidémie, požiare, živelné pohromy, cirkevné či ľudové zvyky a i.). Ich dôležitosť z hľadiska genealógie a histórie je podľa badateľskej návštevnosti veľmi evidentná. Ako zaujímavosť možno uviesť matriku ev. a v cirkvi v Kobeliarove 1744-1809, ktorá obsahuje záznam o narodení Pavla Jozefa Šafárika i jeho vlastnoručnú farebnú perokresbu z neskoršieho obdobia. Takisto možno spomenúť matriku ev. a v cirkvi z Rankoviec 1840-1842, ktorá obsahuje záznamy písané tamojším farárom, spisovateľom Jonašom Zaborským.

Piatu skupinu tvoria archívne dokumenty fondov školskej správy a škôl. Predstavujú zaujímavé, pestré a bohaté pramene k badaniu dejín škôl a školskej správy na rozličných stupňoch. Sú tu údaje o vzdelávaní sa významných školských, literárnych a kultúrnych dejateľov. K najdôležitejším fondom patria najmä stredné školy v Košiciach (1919-1949), vysoké školy a fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika (1949-1975), školské odbory Krajskeho národného výboru v Košiciach (1949-1990) a i.

Menšiu šiestu skupinu fondov tvoria inštitúcie, ktoré spravovali sukromné, urbárske a štátne lesy. Zachované sú ekonomicko-prevádzkové operáty, rôzne spisy a výkazy o zalesňovaní, stave lesov, údaje o dejinách poľovníctva, rybnárstva, o pozorovaní a chove zveri, vtáctva a mnohé ďalšie. Pozornosť putajú archívne dokumenty týkajúce sa Slovenského krasu, Slovenského raja a Tatranskeho národného parku.

Z poslednej, siedmej tematickej skupiny fondov si zaslúžia pozornosť písomnosti poskytujúce údaje odborníkom z oblasti ekonómie, poľnohospodárstva, stavebníctva a vodného hospodárstva. Sem zaradujeme aj písomnosti z činnosti rozličných spolkov - Hospodárskeho spolku Abovsko-turnianskej župy (1899-1918), Hudobného spolku v Košiciach (1877-1904), Všeobecno-vzdelávacieho spolku Abovsko-turnianskej župy a mesta Košíc (1887-1918), kultúrneho spolku Svojina (1945-1954) a iných.

Archívny materiál možno študovať v študovni Štátneho oblastného archívu v Košiciach, ul. J. Bačika 1, kde majú badatelia a záujemcovia z radov občanov k dispozícii archívne pomôcky - inventáre, katalógy a sprievodcov po fondoch - poskytujúce podrobný prehľad o sprístupnenom archívnom materiáli.

Poznámky

1 *Bližšie pozri Sarmányová, J.: Cirkevné matriky na Slovensku zo 16 - 19 storočia. Bratislava, OA MV SR 1991.*

ODPISY BANSKOBYSTRICKÝCH EV. A.V. MATRIK Z ROKOV 1551-1611

Igor Graus

V súvislosti s oživením záujmu laickej ale aj odbornej verejnosti o genealogické badanie, ku ktorému dochádza v ostatnom čase, sa primárnou otázkou javí reálna existencia jednotlivých cirkevných matiek. Z hľadiska potrieb genealogického, ale aj demografického výskumu je potrebné mať k dispozícii matriky v čo najúplnejšom kontinuálnom rade. Rovnako dôležitú otázku predstavuje aj časové rozpätie matričných údajov.

Z dôvodov nespĺnenia týchto dvoch základných požiadaviek nie je možné v bývalom slobodnom kráľovskom a banskom meste Banskej Bystrici realizovať uvedený komplexný výskum obyvateľstva. Spomedzi siedmich stredoslovenských banských miest najlepšie podmienky pre výskum poskytujú matriky Banskej Štiavnice, kde sa zachovali r. kat. matriky s výnimkou niekoľkých prerušení kontinuálneho radu od roku 1627 (narodení, sobašení aj zomrelí) a ev. a v. matriky od roku 1594 (narodení a sobašení), respektive od roku 1800 (zomrelí)¹.

Relatívne dobrý je aj stav v prípade Novej Bane, kde sa zachovali matričné zápisy v r. kat. a ev. a v. matrikách od roku 1648 (1662)². V ostatných stredoslovenských banských mestách - Kremnici, Lúbietovej, Pukanci a Banskej Belej najstaršie r. kat. matriky pochádzajú z konca 17. storočia a ev. a v. matriky až z konca 18. storočia, v prípade Kremnice z 2. polovice 17. storočia a začiatku 18. storočia³.

V Banskej Bystrici najstaršie r. kat. matriky pochádzajú z roku 1631 (narodení) a 1628 (sobašení a zomrelí), v prípade ev. a v. matrik však najstaršie údaje pochádzajú až z roku 1743 (narodení, sobašení a zomrelí)⁴. Absencia ev. a v. matrik zo 16.-17. storočia je citelnejšia, keď si uvedomíme počet privržencov reformácie v meste v tomto období. Obyvateľstvo Banskej Bystrice bolo už od polovice 16. storočia vyhradne reformovaného vierovyznania⁵ a tento stav napriek silnejšej rekatolizácii pretrvával ešte aj koncom 17. storočia⁶.

V roku 1994 autor týchto riadkov objavil v Štátnom okresnom archive v Banskej Bystrici v nemeckom rukopise s názvom Kirchenhistorien⁷ z rokov 1595-1670 aj zápisy matričného charakteru za roky 1551-1611, ktoré sú najstaršími známymi matričnými zápismi nielen spomedzi skupiny siedmich stredoslovenských banských miest, ale aj na celom území Slovenska. Doteraz najstaršie matričné zápisy sa nachádzali v košickej ev. a v. matrike narodených (od roku 1598) a sobašených (od roku 1587)⁸.

Historie vznikali od roku 1595 na mestskej evanjelickej fari a pozostávajú zo štrnástich samostatných oddielov, v ktorých sa striedajú rydzo kronikárske záznamy so záznamami akútálnej evidencie pre potreby vedenia cirkevnej administratívy. Veľkú časť zväzku vyplňajú odpisy matrik. Kronikárske časti obsahujú nielen záznamy o najdôležitejších celoštátnych a regionálnych udalostiach politického, cirkevného alebo školského charakteru do roku 1653, ale aj cenné informácie o rôznych neobvyklých prírodných javoch a astronomických úkazoch pozorovaných priamo v Banskej Bystrici. Ďalej sú tu uvedené mena predstaviteľov mestskej samosprávy za roky 1579-1666 a funkcionárov Banskej komory v Banskej Bystrici za roky 1580-1603.

Najrozsiahlejšiu, informačne najnasytenejšiu a historicky najcennejšiu časť Historii tvoria tri samostatné oddiely s odpismi ev. a v. matriky sobašených, zomrelých a narodených. Matrika sobašených pod názvom „Eliche Erbaru vnd benannten Personen hochtzeiten“ obsahuje zápisy sobašov za roky 1597-1580, 1582-1604 a 1607-1608. Matrika zomrelých pod názvom „Vertzaichnüss etlicher Ehrlichen benampten verstorbenen Personen“ obsahuje záznamy o úmrtiach z rokov 1551, 1553-1575, 1578, 1580-1604 a 1606-1610. Matrika narodených pod názvom „Die getauffeten Khinder sampt Iren Vättern vnd patin von Anno 1595 an ordentlich wertzzeichnet“ obsahuje zápisy z rokov 1595-1611.

1. Titulná strana rukopisu Kirchenhistorien z rokov 1595-1670.

IN AVS DEO SEMPER

Kirchen Historiender

Königlichen Freyen Beystadt Weinholt,
da in verfarret worden, was den Christen
des in diesem Land oder in dieser Stadt in
Religionen vnd andern Wisselichen sachen
sich begeben, Item was in verjahren
gethen vnd geschehen, also
welche Kinder getaufft wie
Fr Vatter vnd Mutten heissen,
vnd angetragten ordentlich.

Anno 1595

Am
me
Anno

Verzeichnis der
Ehrlichen benamten Bestorbenen
Personen.

1551. Jun 10. Montag in Boss von henn. den Esel.
Kund by 10. hant d'ant d'furdell.
1553. Jun. 11. Donnerstag von Nicolai Gallen d'ant friben
1553. Jun. 4. Donnerstag von d'ant d'rib.
1553. Jun. 14. Sotabon. Apilla d'ant d' friben d'ant
friben friben.
1553. Jun. 12. d'ant d' friben d'ant d' friben d'ant.
1554. Jun 15. Samstag d'ant d' friben d'ant d' friben
d'ant d' friben d'ant d' friben.
1555. Jun 18. Montag d'ant d' friben d'ant d' friben
1556. Jun 21. Donnerstag d'ant d' friben d'ant d' friben

Ehrliche Exarn und
benamten Personen Hochzeiten.

1550-1579. Jun. 13. Samstag friben d'ant d' friben
d'ant d' friben d'ant d' friben d'ant d' friben
d'ant d' friben d'ant d' friben d'ant d' friben
d'ant d' friben d'ant d' friben d'ant d' friben
d'ant d' friben d'ant d' friben d'ant d' friben
d'ant d' friben d'ant d' friben d'ant d' friben

Matričná agenda sa na evanjelickej mestskej fare v Banskej Bystrici začala viesť zrejme už v polovici 16. storočia. História neobsahuje presné a úplné odpisy všetkých starších matričných záznamov, ale do roku 1594 boli zaznamenávané len výberovo a týkali sa významnejších obyvateľov mesta. Matrika sobášnych napríklad za rok 1597 obsahuje len šesť sobášov, ktoré uzavreli sčúšač kovov, vdova po senatorovi a viacnásobnom mestskom richtárovi, rektor mestského špitála, mestský farár, mestský pomocný pisár a ďalší, dnes už len obtiažne identifikovateľný pár. Za rok 1580 sú uvedené len tri zápisy sobášov, a to ľubietovského mestského pisára, učiteľa v mestskej škole a páru bez bližšej charakteristiky. Rovnako výberový charakter majú aj ďalšie zápisy do roku 1594. Zaznamenané boli len sobáše významnejších osôb, akými boli napríklad mestskí richtári, pisári, kazatelia a učiteľia, ale aj veľké množstvo ďalších osôb bez uvedeného povolania, ktoré však v hierarchii mestskej komunity zrejme zaujímali dôležité posty.

Od roku 1595 už boli vedené presné záznamy o sobášoch. Napríklad v roku 1595 bolo podľa poznámky za posledným zápisom uzatvorených 84 sobášov a všetky sú riadne zaevidované, podobne ako ďalších 62 sobášov o rok neskôr.

Zápisy s najväčšou pravdepodobnosťou z väčšej časti vznikali súčasne so zápismi v riadne vedenej farskej matrike. Stretávame sa však aj s prípadmi, kedy jeden pisár vykonal zápisy za celý rok a ďalší pisár vykonal doplnujúce zápisy za rovnaké obdobie.

Rovnakými kritériami sa riadila aj koncepcia výberu zápisov z matriky zomrelých, ktoré sú zaznamenané v rozmedzí rokov 1551-1594. Za rok 1551 je uvedený len jediný zápis, za ním nasledujú štyri zápisy za rok 1553. Aj v nasledujúcich rokoch je zaznamenaný len malý počet vybraných úmrtí. Výberový charakter zápisov potvrdzuje pisárova poznámka z roku 1595 v ktorej upozornil, že za celý rok bolo celkom 197 pohrebov a z nich zaznamenal len niektoré. Zápisy sa z formálneho hľadiska obmedzujú na uvedenie dátumu a mena (prípadne funkcie alebo zamestnania) zomrelého. Absentujú údaje o príčine smrti, veku alebo bydliska zomrelého. Od nasledujúceho roka boli záznamy vykonávané subežne so zápismi v riadne vedenej matrike, alebo boli dopisované vždy koncom kalendárneho roka. V zápisoch za rok 1601 sa objavuje aj zaujímavý údaj o morovej epidémii, ktorej len v Banskej Bystrici podľahlo 1392 osôb.

Úplne odlišný charakter majú zápisy v matrike narodených, ktoré sú vedené od roku 1595 a vznikali subežne so zápismi v riadne vedenej farskej matrike. Strany v knihe sú rozdelené vertikálnymi čiarami a obsahujú predpísané zhlavie. Pri jednotlivých zápisoch sa uvádza dátum, krstné meno dieťaťa, plné meno otca (krstné meno matky len od roku 1596), mená krstných otcov a krstných matiek. Len malá časť zápisov obsahuje údaje o zamestnaní otca alebo jeho bydlisku. Od roku 1602 sa vytráca vertikálne linkovanie spolu so zhlavím, ale štruktúra zápisov zostáva rovnaká až do januára 1611, kedy matrika narodených končí. Kniha pôvodne obsahovala ešte niekoľko ďalších popísaných strán, ale tieto boli vyrezané.

Informačná hodnota jednotlivých oddielov História je rôznorodá. Niektoré zápisy administratívneho charakteru mali hodnotu len v dobe svojho vzniku a dnes už neposkytujú takmer žiadne použiteľné informácie. Veľmi nevyrovnaná je aj kvalita zápisov v kronikárskych častiach História. Jednotlivé záznamy nemajú veľkú vypovednú hodnotu, pretože iné pramene poskytujú o týchto udalostiach komplexnejšie údaje. Zo zápisov sú najhodnotnejšie len tie, ktoré zaznamenávajú rôzne astronomické údaje alebo prírodné javy.

Jednoznačne najdôležitejšou a informačne najhodnotnejšou časťou História sú oddiely s odpismi matričných záznamov bez ohľadu na ich výberový charakter v prípade najstarších zápisov v matrike sobášnych alebo zomrelých.

História ako celok však možno hodnotiť veľmi pozitívne predovšetkým kvôli matričnej časti. Nemali historickú hodnotu získali vďaka tomu, že obsahujú najstaršie doteraz známe matričné záznamy na území Slovenska. Táto skutočnosť je závažnejšia o to viac, že dnes už nemožno predpokladať väčšie množstvo nálezov cirkevných matrik najstaršieho obdobia.

2. Záznamy o zomrelých v rukopise *Kirchenhistorien* (od r. 1551).

3. Záznamy o sobášnych v rukopise *Kirchenhistorien* (od r. 1579).

Die getauffeten Kinder
 sampt ihren Vattern und Patin.
 von Anno. 1595. an ordentlich verzeichnet.
 1614/15 Januarii.

Taufjahr	Kind	Vater	Mutter	Pathe
1	Johannes	Samuel f. b. g.	Christy Jungner Burg Grafotte	Versula Mergel Orgellen
	Suffanna	Andreas Zyg	Brauer Jell Andreas Schaff	Catarina Strass obna v. andras Centorny
	Magdalena	Christoph Schaf	Ulrich Weygen Jinas goldschm.	Sabina Krumm Wittbar Magdalena
3	Mahison	Gaus Glinz Weyf. Lamm	Burg. Donorsall Marctus Wamper	Jak. Hny Bartta v. Dank v.

4. Zaznamy o narodených v rukopise Kirchenhistorien (od r. 1595).

Poznámky

- 1 Sarmányová, J.: Cirkevné matriky na Slovensku zo 16-19. storočia. Bratislava, OA MV SR 1991, s. 26.
- 2 Tamže, s. 241.
- 3 Tamže, s. 24, 174, 199, 283.
- 4 Tamže, s. 24-25.
- 5 Schematismus historicus Dioecesis Neosohensis. Banská Bystrica 1876, s. 146-147.
- 6 Špiesz, A.: Rekatalizácia na Slovensku v mestách v rokoch 1681-1781. Historický časopis, 39, 1991, č. 6, s. 589.
- 7 „Kirchenhistorien der Königlichen freyen Pergstadt Newsoll, darin verzeichnet worden, was denckwürdiges in diesem Land oder in dieser Stadt in Religions und andern politischen Sachen sich begeben, Item was für personen getrewet, vnd gestorben, auch welche Kinder getaufft, wie Ir vatter und patin benamet angefangen ordentlich Anno 1595.“ Štátny okresný archiv v Banskej Bystrici, fond Mesto Banská Bystrica 1255-1850, V - 31.
- 8 Sarmányová, J.: c. d., s. 10.

KRÁLOVNÁ BARBORA, ROD CELJSKÝCH A ICH ERBY VO VZŤAHU K SLOVENSKU

Andrej Fiala

17. mája roku 1395, keď sa uhorský kráľ Žigmund Luxemburský nachádzal na vojenskej výprave proti Turkom pri Malom Nikopoli, kráľovná Mária pri jazde budínskymi horami spadla z koňa a potratiac zomrela¹. Žigmund sa tak po desiatich rokoch manželstva stal vdovcom.

Ťažiskovou politickou udalosťou nasledujúceho roka bola porážka uhorských a spojeneckých vojsk armádou tureckého sultána Bega Bajazida, z ktorej kráľ vyviazol takmer iba s holým životom. Oveľa menej sa pri tomto roku uvádza, že Žigmund na ceste do Prahy spoznal pätnásťročnú Margitu, dcéru grófa Henricha z Brzegu (predtým Brieg) na hornej Odre v Sliezske. Margite hneď chystali výbavu, avšak Žigmund sa so svadbou neponáhľal. Na ženbu pomyslel až roku 1401, keď pred Veľkou nocou poslal do Sliezska na pytačky veľmoža Stibora². Zo svadby však nič nebolo. Koncom apríla totiž uhorskí veľmoži kráľa na budínskom hrade zosadili a uväznili na hrade Visegrád, potom na Siklósi a nakoniec v Pápe. Na jeseň roku 1401 sa konal krajinský snem v Pápe. Predvedený Žigmund na ňom prehlásil, že v budúcnosti bude dôslednejšie hľadiť na záujmy Uhrov a zaručil tiež bezstrestnosť povstálým pánom. Po tomto akte ho prepustili. Celý postup bol s ním dohodnutý už na hrade Siklósi, kde sa medzi vplyvným panstvom zrodila aj rodinná liga.

1. *Barbora Celjská podľa vyobrazenia v Kyeserovom rukopise.*
2. *Erby rodu Celjských na drevorezbe z r. 1493 (Liber Chronicarum Hartmanni Schedela, Norimberg).*

Veľké zasluchy na Žigmundovom oslobodení mal Herman Celjský, ktorého kráľ po smrti okamžite navštívil, aby sa zasnubil s jeho mladšou, vtedy deväťročnou dcerou Barbore. Vzhľadom na jej vek sa svadba konala až na jeseň roku 1405 na celjskom hrade Krapina. Uhri tak dostali novú kráľovnú, ktorá, podobne ako kráľ, bola z cudzieho rodu. Stalo by sa tak však aj pri predošlom sobášnom zámere Žigmunda s Margitou, ba aj tesne pred ním, keď kráľ hodlal pojsť za manželku Johanku z Neapolu, dcéru Karola Malého. Sled politických okolností však ako výsledok priniesol novú kráľovnú z rodu Celje.

V južnom Štajersku sa od 12. storočia rozprestierali majetky pánov zo Sannegu. Fridrich z tohto rodu k nim získal panstvo s mestom i hradom Celje na dolnom toku rieky Sann v južnom Štajersku. Ľudovít Bavorský mu listinou z roku 1341 udelil aj titul celjského grófa, čo roku 1372 potvrdil aj Karol IV. Fridrichov syn Herman I. sa roku 1361 oženil s mladšou sestrou uhorskej kráľovnej Alžbety, manželky Ľudovíta Veľkého³. Jeho syn Herman II. (okolo 1360–1435), účastník bitky pri Nikopole a Žigmundov priateľ, sa teraz stal kráľovým svokrom.

Barbora Celjská, dcéra Hermana II., vynikala podľa zachovaných hodnotení krásou, mala silného ducha a vášnivú povahu. Ako kráľovná bola jedinou ženou medzi dvadsiatimi tromi zakladateľmi Dračieho rádu a spoločnosti a zúčastňovala sa rôznych politických zasadnutí. Roku 1414 napr. sprevádzala Žigmunda na koncile v Kostnici. Z viacerých jej vyobrazení je sudobým spôsobom v Kyeserovom rukopise, predstavujúce Venušu na koni.

Vzťahy medzi manželmi sa nehodnotia ako ideálne. Kráľ najskôr obdaroval svoju manželku mnohými majetkami na Dolnej zemi, ktoré po zvýšenom tureckom tlaku roku 1424 vymenil za horozemské. Spomedzi mnohých miest a hradov na Slovensku to boli i Zvolen, Slovenská Lupča, Viglaš a Trenčín. Je zaujímavé, že kým do tohto roku (1424) ich, rovnako ako aj Diósgyőr, Žigmund navštevoval pomerne často, po ňom už vôbec nie. Napríklad v Trenčíne bol dovedy päťkrát (1388, 1390, 1392, 1397, 1410), no po jeho darovaní Barbore sem už nezavítal⁴.

3. *Dvojerb kráľovnej Barbory z Kroniky kostnického concilu*

Z manželstva Žigmunda a Barbory pochádzala dcéra Alžbeta, ktorú roku 1421 vydali za Albrechta II. Habsburskeho. Obaja boli neskôr uhorskými panovníkmi.

Kráľovná Barbora konala často samostatne, podľa vlastného uvaženia. Pri korunovaní v Prahe roku 1437 takto nadviazala aj kontakty s predstaviteľmi husitského hnutia, kvôli čomu ju na spiatočnej ceste do Uhorska dal Žigmund tesne pred svojou smrťou v Znojme zatknúť. Straž ju dovedla ako väzňa na Bratislavský hrad⁵, ale nový kráľ Albrecht ju oslobodil. Bola síce pozbavená majetkov, časť z nich však na prihovor českých panov získala znovu. Zomrela roku 1451.

Bratislavský hrad v čase krátkoho väznenia Barbory mal svoj palác v interieroch ešte úplne nedokončený. V osi členitej architektúry vstupu dominoval erb s ríšskou orlicou Žigmunda Luxemburskeho a mimo portálu, asi na úrovni okien kráľovských miestnosti, boli ďalšie erby. Časť jedného sa našla v murive barokového vstupného rizalitu. Predstavuje stred štvrteneho erbu, ktorý je podľa geometrického streda a segmentov bočných oblúkov teoreticky rekonštruovateľný do pôvodnej veľkosti. V ľavej dolnej štvrtine sú časti dvoch z pôvodne troch šesticypých hviezd, v pravej časti dvoch z pôvodne troch vodorovných brviens. Tri hviezdy - samostatne či v kombinácii s tromi brviami - predstavujú znak Celjských. Pri malo zachovanej, nič neprezradzajúcej plôške hornej pravej štvrtiny je na ľavej časť brvna, ale užšieho ako na ľavej dolnej štvrtine. Pri rekonštrukcii tejto časti môže ísť iba o zvyšok štyroch arpadovských brviens, teda o znak Uhorska. Tento znak nachádzame tiež na štvrteneých kráľovných erboch - na jej tajných pečatiach (1417, 1432) a na erbe pod arkierom jej paláca na Trenčianskom hrade⁶. V tomto prípade je každé pole iné. Okrem hviezdíček a arpadovských brviens na erbe sa vyskytuje aj cisárska orlica a luxemburský lev. Jeho excentrické umiestnenie pod nohou arkiera naznačuje, že sa tu pôvodne nachádzal ešte aspoň jeden ďalší erb

4. Žigmund Luxemburský s manželkami na drevoryte z nemeckej kroniky, 15. stor. (fotoarchív HM SNM Bratislava)

5. Pečate Celjských:

a) *Fridrich, Barborin brat*

b) *Celjský gróf, väčšia pečať*

c) *Herman (okolo 1360–1435), slavónsky bán, 1433*

d) *Ulrich (okolo 1406–1456), Fridrichov syn*

6. Erb rodu Celjskych na kachlici z hradu Ozor, 2–3. desaťročie 15. stor. Časť rovnakej kachlice sa zachovala aj v kaštieli v Nyeku.
7. Tajná pečať kráľovnej Barbory, 1417.
8. Tajná pečať rímskej cisárovnej a uhorskej kráľovnej Barbory, 1432.
9. Erb rodu Celjskych so šarkanom, symbolom Dračieho rádu, na kachlici z Budínskeho hradu, 1423–1437. Rovnaká kachlica sa nachádza aj v benediktínskom opátstve Vértesszentkereszt.

Po Žigmundovom oslobodení sa v rámci rodinnej ligy konala ešte jedna politicky významná svadba. Anna, staršia sestra Barbory Celjskej vystupuje od roku 1408 ako manželka Mikuláša Garaja (II.). Tento účastník siedmich vojnových výprav na juhu krajiny sa po bitke v r. 1396 vrátil so Žigmundom domov a neskôr sa stal jedným zo zakladateľov Dračieho radu.

Žigmund ešte roku 1392 listinou potvrdil výmenu niektorých svojich hradov v prospech bratov Mikuláša (II.) a Jána Garajovcov. Tí na získanom hrade Csesznek uskutočnili prestavbu, ukončenú roku 1424. Z výtvarných detailov pripisovaných dielni českých Parleřovcov sa po devastácii hradu zachovalo niekoľko architektonických článkov. Patrí k nim kameň s pôvodne troma erbami. Prvý je štvrtý garajovsko-celjský, druhý (stredný) je garajovský. Tretí z erbov bol dodatočne odstránený. Dáva sa to do súvisu s obžalobou mazovieckej kňažnej Hedvivy, že roku 1429 otráвила svojho manžela Jána Garaja. Na krajiniskom sneme v Bratislave Žigmund žalobu uznal a Hedvigu odsúdil na doživotnú stratu slobody⁷.

Keďže Mikuláš Garaj (II.) patril k základným pilierom Žigmundovej vlády, jeho postavenie mu dovolilo nechať vybudovať rodinnú pohrebnú kaplnku na severnej strane hlavného kostola (Blahoslavenej panny Márie) v Budine. Po smrti (1433) ho v nej pochovali. Kaplnka, v ktorej bola podľa listiny z r. 1461 umiestnená jeho nahrobná doska s erbom a nápisom, neskôr zanikla.

Mikuláš Garaj (II.) získal roku 1419 do zálohu Devínsky hrad. V obci pod ním dal tiež k farskému kostolu pristaviť kaplnku. Vo vrcholoch troch poli jej klenby sa dodnes nachádzajú svorníky so štitmi. Najbližšie k oltáru je v šтите erb Garajovcov, v strednom poli erb rodu Celjských a v západnom zostal štitok i s hrubkou kameňa bez vyhotovenia erbu.

Rodina Celjských zanechala na našich historických objektoch minimálne tri erby, z toho dva kráľovské - Barbory Celjskej. Vzdialenou a nepriamou spomienkou na túto kráľovnú sú portréty jej dcéry, kráľovny Alžbety a jej vnuka, Ladislava Pohrobka, ktorý sa narodil v Komárne a ako mladý, sedemnásťročný kráľ zomrel bez potomka. Ich zobrazenia v podobe reliéfov zdobia dva zo svorníkov klenby podchodu bratislavskej starej radnice (1457).

Poznámky

- 1 Por, A. - Schönher, Gy.: *Az Anjou haz es örökösei (1301-1439)*. Budapest 1895, s. 424
- 2 Tamže, s. 446.
- 3 Engel, P.: *Zsigmond bárói*. In: *Művészet Zsigmond király korában 1387-1437, 1*. Budapest 1987, s. 410.
- 4 Tenže: *Az utazó király. Zsigmond itineráriuma*. In: *tamže*, s. 86, 88.
- 5 Ratkoš, P.: *Dejiny bratislavského hradného panstva a hradu*. In: *Bratislavský hrad*. Bratislava 1960, s. 22.
- 6 *Árpádovské brvná sú niekedy stotožňované so znakom Celjských*, napr. Menclová, D.: *Hrad Trenčín*. Bratislava 1956, s. 43.
- 7 Koppány, T.: *Csesznek vára*. Budapest 1962, s. 13, 17.

Pôvod obrázkov:

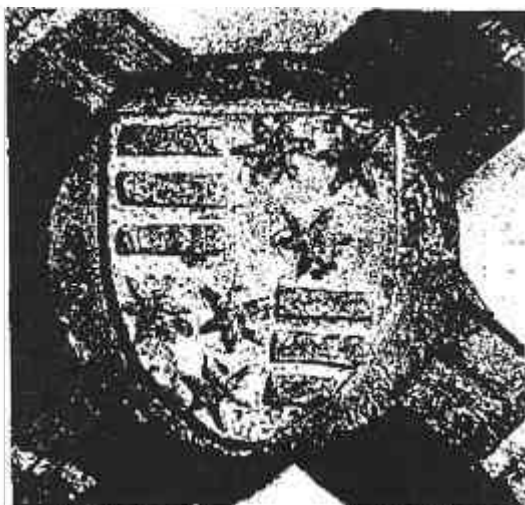
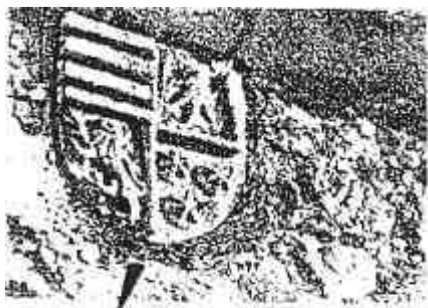
Fiala, A. - Semanko, A.: *Bratislavský hrad - NKP*. Cestné nádvorie. Výsledky výskumov počas obnovy objektu v r. 1989-1991. Bratislava 1992 (nepubl.), s. 55 an.

Herre, P.: *Deutsche Kultur des Mittelalters in Bild und Wort*. Leipzig 1912, obr. 27.

Marczali, H.: *Magyarország története*. Budapest 1911, s. 252, 305.

Művészet Zsigmond király korában 1387-1437, 1. Budapest 1987, s. 13, 2. Tamže 1987, D25, T6, T9, T26, T44, Zs 23.

Por, A. - Schönher, Gy.: *Az Anjou haz es örökösei (1301-1439)*. Budapest 1895, s. 471, 532, 607, list za s. 532.

10. *Erb kráľovnej Barbory pod arkierom Barborinho palaca na Trenčianskom hrade, 1424–1439*
11. *Časť erbu kráľovnej Barbory z palaca Bratislavskeho hradu, 1431–1437*
12. *Erb rodu Celjských na klenbe severnej lode kostola v Devine, pred pol. 15. stor.*

PÔVOD A PRÍBUZENSKÉ VZŤAHY HROBOŇOVCOV

Zdenko Ďuriška

Osobitné a významné miesto medzi členmi štúrovskej generácie patrí liptákovi Samovi Bohdanovi Hroboňovi. Jeho osobnosť a najmä básnické dielo sa stali predmetom zaujmu viacerých literárnych vedcov a historikov počnúc Florou Kleinschnitzovou (1927)¹ a končiac Edmundom Hlebom v súčasnom období². Ďalších významných členov rodu Hroboňovcov objavil Theo H. Florin v regionálnom biografickom slovníku Oravci v slovenskej kultúre (1964)³ a Rudolf Chmel v Slovníku spisovateľov Liptova (1977)⁴. Zatiaľ najuplnejší prehľad o Hroboňovcoch priniesol Slovenský biografický slovník v roku 1987⁵, v ktorom nájdeme heslá o deviatich členoch rodu. Z uvedených prameňov len niektoré, najmä však Slovenský biografický slovník a práce Edmunda Hlebu, uverejnili aj stručné genealogické údaje.

V snahe rozšíriť naše vedomosti o Hroboňovcoch, ktorých považujeme za jeden z významných slovenských rodov, sme preštudovali predovšetkým Hroboňovskú pozostalosť v Archive literatury a umenia Matice slovenskej v Martine. Okrem viacerých rodinných umrtných oznámení nás v nej zaujal najmä stručný načrt genealógie rodu od Jana Miloslava Hroboňa⁶. Nevieme kedy, pre koho a za akým účelom ho napísal a je aj dost zle čitateľný, napriek tomu však zostal pri našom výskume jedným zo základných prameňov. Ďalšie údaje sme sa snažili získať z cirkevných matrik z Batizoviec a Veľkej (dnes súčasť Popradu), fondov Spišská župa, Provincie 16 spišských miest a Krajský súd Levoča v Štátnom oblastnom archive v Levoči a z fondu Magistrátu mesta Veľká v Štátnom okresnom archive v Poprade.

Genealógiu Hroboňovcov môžeme sledovať od druhej polovice 18. storočia. Vtedy bol ich domovom ešte Gerlachov, obec ležiaca pod Vysokými Tatrami na upatí Gerlachovského štítu, 10 km severozapadne od Popradu. Svojou nadmorskou výškou 820 m predstavovala pred založením tatranských osád najvyššie položenú obec údolia rieky Poprad. Meno dostala na prelome 13. a 14. storočia podľa svojho zakladateľa, nemeckeho meštana Gerlacha zo Spišskej Soboty. Neskôr sa jej vlastníkom stal rod Mariašovcov. Obec pôvodne obývali spišskí Nemci, no neskôr sa sem prisťahovali aj osadníci slovenského pôvodu, ktorí najmä v priebehu 18. storočia nadobudli prevahu. Už v supise obyvateľov z roku 1772 Gerlachov označili ako obec so slovenskou väčšinou. O jej nemeckom pôvode svedčili už len priezviská niektorých rodín (Majer, Faix, Barger, Pajerchin, Haitsch, Valko, Nikerle) a chotarne názvy. Obec sa v 19. storočí napokon stala čisto slovenskou. Jej obyvateľia sa v 18. storočí venovali hlavne poľnohospodárstvu a vyrobe oleja z kosodreviny, v čom vynikol začiatkom storočia najmä evanjelický farár Samuel Augustyn. Významným a vynosným zamestnaním však bolo aj bielenie platna. Tak ako obyvateľstvo v iných spišských mestách a obciach, i Gerlachovčania prijali už v prvej polovici 16. storočia nové, evanjelické náboženstvo. Do roku 1710 mali aj vlastného kňaza, potom sa stali filiou artikularnej cirkvi v susedných Batizovciach⁷.

Jan Miloslav Hroboň uviedol ako najstaršieho známeho predka rodu Michala Hroboňa, o ktorom sa domnieval, že bol krajičom v Gerlachove a šiel na pristupky k istej vdove do Veľkej. Spomína ich troch synov Jakuba, Michala a Jána, z ktorých potomkov zanechal údaje len Jakub, evanjelický farár vo Vychodnej a v Liptovskej Sielnici. Jan Miloslav Hroboň sa odvoláva na zápisy v Kralickej biblii, ktorá sa vtedy nachádzala u Juliusa Ballu v Dolnom Kubine. Dnes ju opatruje martinský evanjelický farár Ján Bohdan Hroboň, no žiaľ, nie je už úplná. Uvedené údaje sme v nej nenašli, predpokladáme preto, že sa nachádzali v chýbajúcej časti.

Početné informácie o Hroboňovcoch od konca 18. storočia sme získali z cirkevných matrik z Batizoviec a z Veľkej. Matrika evanjelickej cirkvi z Batizoviec sa zachovala od roku 1710, no zápisy o Hroboňovcoch sme v nej našli až od roku 1783. Predpokladali sme preto, že do vydania Tolerančného patentu Jozefa II. v roku 1781 evanjelikov z Gerlachova, a teda aj Hroboňovcov, krstil, sobášil a pochovával katolícky farár v Batizovciach. Po dlhšom patrani sa nám podarilo nahliadnuť aj do katolíckej matriky z Batizoviec, vedenej od roku 1738, no našli sme v nej len jediný záznam týkajúci sa Hroboňovcov - zápis o krste Zuzany Hroboňovej, dcéry Jakuba a Marie Hroboňovcov (Chrobonovcov) 22. januára 1779⁸. Zdá sa teda, že zaznamy v evanjelickej i katolíckej matrike neboli úplné. Aj v batizovskej evanjelickej matrike sa priezvisko Hroboňovcov uvádza vo viacerých podobách (Chrobon, Krobon), akiste podľa miestneho narečia. Najstarším zaznamom o Hroboňovcoch v nej je zápis o krste Jana, syna Jakuba Hroboňa z Gerlachova a jeho manželky Evy neuvedeného priezviska z 24. septembra 1783. Priezvisko Jakobovej manželky Evy, rodenej Rothovej sme sa dozvedeli až zo zápisu o ich sobáši 25. novembra 1781 v katolíckej matrike z Veľkej. Jakobovi a Eve Hroboňovcom sa v Gerlachove narodili ešte dvaja synovia, Martin (1785) a Samuel (1791). Rodina sa neskôr presťahovala do Veľkej, kde Jakub Hroboň v roku 1794 kúpil dom od Šimona Strompfa za 471 zlatých a 40 grajciarov⁹. Už o dva roky ho však predal za 400 zlatých Jakobovi Bartschovi a súčasne kúpil od Samuela Rotha, pravdepodobne svojho svokra, dom č. 23 v hornej štvrti mesta¹⁰. Ako vlastník domu je zapísaný v súpise daňovníkov z rokov 1802 a 1808¹¹, pričom v roku 1808 mal dom už nové číslo 27. Podľa iného daňového súpisu z rokov 1809/1810¹² bola v dome aj menšia dielňa, jeho vlastník mal kotol na palenie liehu a choval niekoľko kusov dobytky. V roku 1810 v tomto dome bývali aj Jan Guth a podnajomník Juraj Kičin. Jakub Hroboň bol krajčiom, ako je uvedené v matričnom zápise o jeho úmrti. Zomrel vo Veľkej 9. marca 1811 vo veku 73 rokov. Na základe toho môžeme určiť približný rok jeho narodenia - 1738 a ak sa spoľahneme na údaje Jána Miloslava Hroboňa, jeho otec sa volal Michal. Údaj o tom, že Michal Hroboň ako najstarší známy predok rodu sa priženil do Veľkej, sa nám nepodarilo overiť. Predpokladáme, že táto informácia môže byť skreslená. oveľa pravdepodobnejšou sa nám zdá predpoklad, že Eva Rothová nebola prvou manželkou Jakuba Hroboňa, pretože tento mal v čase ich sobáša už 43 rokov. Predpokladáme, že jedným z jeho synov bol aj evanjelický farár Jakub Hroboň, ktorý sa v roku 1804 oženil s Tereziou Midielkovou. Zápis o jeho sobáši v evanjelickej matrike z Liptovskej Sielnice¹³ obsahuje aj mená rodičov - Jakuba Hroboňa a Zuzany, ktorej rodné priezvisko nie je uvedené. Prvá manželka krajčírskoho majstra Jakuba Hroboňa sa teda volala Zuzana, v roku 1773 sa im narodil syn Jakub a potom bezpochyby i ďalšie deti, ktorých mená zatiaľ nepoznáme. Nevylučujeme ani možnosť, že krajčírsky majster Jakub Hroboň bol ženatý až trikrát a citovaný zápis z batizovskej katolíckej matriky sa týka jeho druhého manželstva. V každom prípade však v roku 1781 bol vdovcom a on bol tým členom rodu, ktorý sa priženil do Veľkej, i keď istý čas po sobáši ešte s rodinou žil v Gerlachove.

V evanjelickej matrike z Batizoviec sme po roku 1783 našli viac rodín Hroboňovcov, ktorých vzajomné príbuzenské vzťahy však určiť nevieme. Nevylučujeme možnosť, že medzi nimi boli aj rodiny ďalších synov krajčírskoho majstra Jakuba Hroboňa, tým skôr, že farár Jakub Hroboň v korešpondencii so synmi spomína aj stryka z Gerlachova¹⁴. Pritom krajčírské remeslo sa v Gerlachove dedilo len v rodine Ondreja Hroboňa (1777-1833) a všetci ostatní Hroboňovci sa venovali výlučne poľnohospodárstvu. V urbárskom súpise Gerlachova z roku 1771¹⁵ je uvedených 32 sedliakov - poddaných Mariašiovcov, z toho 24 Františka a Volkfanga, 2 Františka Xavera, 4 Ladislava a 2 dedičov Marka Mariašiho. Medzi poddanými Františka a Volk-

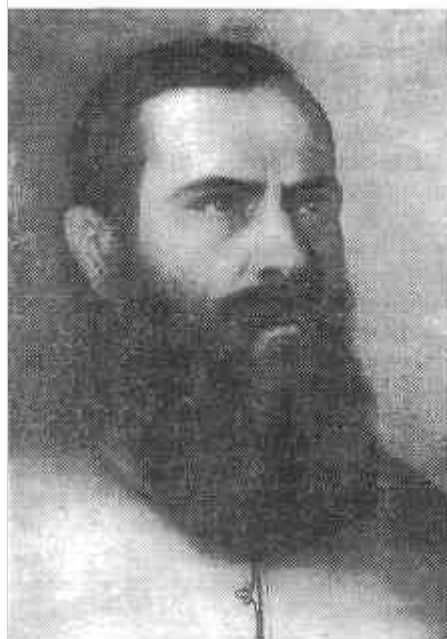
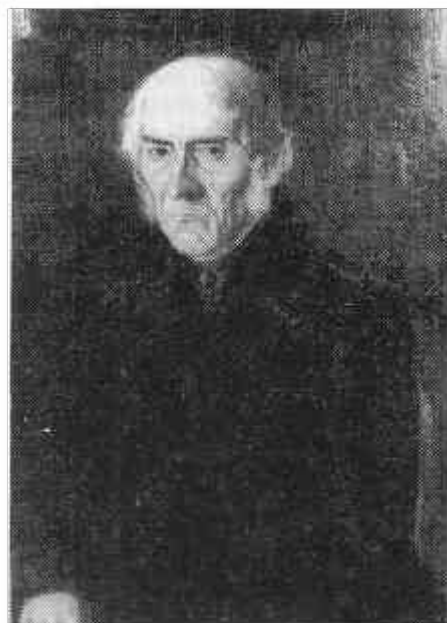
ganga Mariášiovcov je uvedený Martin Hroboň, ktorý v roku 1773 vlastnil polovičnú usadlosť¹⁶. Nazdávame sa, že naše informácie o Hroboňovcoch by sa ešte mohli doplniť štúdiom v rodovom archíve Mariášiovcov, dnes uloženom v Krajinskom archíve v Budapešti¹⁷. O rozvetvenosti rodu Hroboňovcov v Gerlachove svedčí aj súpis obyvateľov z roku 1869¹⁸, podľa ktorého Hroboňovci bývali v štyroch domácnostiach - v domoch č. 8, 14, 44 a 66. Pritom len vlastník domu č. 66 nachádzajúceho sa vedľa katolíckeho kostola - Jakub Hroboň (1815-1892), syn Ondreja Hroboňa (1777-1833) - bol mužským krajičiom.

Vdova po Jakubovi Hroboňovi z Veľkej Eva, rodená Rothova, sa dožila 78 rokov. Zomrela 23. januára 1836. Ešte v roku 1830 ju však stihlo nešťastie, keď pri veľkom požiari Veľkej vyhořel aj jej dom¹⁹.

O najstaršom synovi Jakuba a Evy Hroboňovcov Jánovi nemáme údaje. Prostredný syn Martin sa stal hospodárskym úradníkom grófa Alberta Staraja v Michalovciach. V roku 1816 sa oženil s vdovou po mladšom bratovi Samuelovi Katarinou, rodenou Stropfovou. Z ich detí zatiaľ vieme len o dcere Auguste Friderike Johane, ktorá sa vydala za Ernesta Kleina, evanjelického farára vo Veľkej. Adolf Hroboň v jednom z listov²⁰ spomína bratanca Pavla zo Szamosujvaru (dnes Gherla, Rumunsko) a v rodinnej korešpondencii sa vyskytuje aj meno Ján Hroboňa²¹, ktorý študoval v Banskej Štiavnici a neskôr pôsobil ako župný úradník v Tekove, Zvolene a v Novohrade. Je možné, že i oni boli synmi Martina Hroboňa. Neskôr sa „Onkel Martin“, ako sa spomína v rodinnej korešpondencii, vrátil do Veľkej, kde v roku 1857 zomrel. Najmladší zo synov Jakuba a Evy Hroboňovcov Samuel sa vyučil za krajičira a prevzal otcovu dielňu. V roku 1811 sa oženil s Juditou, dcérou klobučníckeho majstra a meštana vo Veľkej Jakuba Gutha a Anny Marie, rodenej Greisingerovej. Manželka však niekoľko dní po pôrode dcéry Johany v roku 1813 zomrela. Samuel Hroboň sa ešte v tom istom roku oženil znovu - s Katarinou, dcérou meštana Martina Stropfa a Zuzany rodenej Peyerovej z Veľkej. Jeho druhé manželstvo zostalo bezdetné a trvalo len jeden a pol roka, pretože už v roku 1815 zomrel. Jeho jediná dcéra Johana sa vydala za Karola Krenisa, učiteľa v Švedlári.

Vráťme sa však k otcovi Sama Bohdana, fararovi Jakubovi Hroboňovi. Zapis o jeho narodení a krste sa nám zatiaľ nepodarilo najst. Podľa cirkevného schematizmu²² sa narodil v roku 1773 v Gerlachove. Pravdepodobne študoval v Prešove, kde ho v roku 1799 vysvätili za evanjelického kňaza. V tomto roku sa od Hyb osamostatnil evanjelický cirkevný zbor vo Východnej. Vychodňania si postavili nový kostol a za prvého farára pozvali Jakuba Hroboňa. V roku 1802 dalo hrádocké panstvo súhlas, aby evanjelický farár i učiteľ dostali z opustených urbaniálnych pozemkov po troch kusoch poľa a po jedej luke. Farár okrem toho dostával i dávky od veriacich (zôšyp) a poplatky za náboženské ukony²³. Jakub Hroboň tu pôsobil do roku 1819, keď prijal pozvanie do Liptovskej Sielnice a stal sa nástupcom svojho svokra Jána Midielku. Vo Východnej sa mu narodilo päť synov a jedna dcéra - Peter (1806), Zuzana (1808), František (1811), Adolf (1813), Karol (1815) a Ľudovít Jan (1817) a v Liptovskej Sielnici ešte najmladší syn Samo Bohdan (1820). V novom pôsobisku udržiavali Hroboňovci priateľské styky s okolitými farárskymi rodinami, najmä

-
1. *Jakub Hroboň (asi 1773–1853), evanjelický farár (olej P. M. Bohuňa).*
 2. *Terézia Hroboňová, rod. Midielková (1783–1857) olej P. M. Bohuňa.*
 3. *Samo Bohdan Hroboň (1820–1894), básnik (olej P. M. Bohuňa).*
 4. *Samo Bohdan Hroboň (olej P. M. Bohuňa).*

s Lehockovcami z Liptovského Trnovca a s Kmetovcami (Kmetiovcami) z Paludze, ako aj s rodinou cirkevného inšpektora Martina Joba Fančaliho z Prosieka, ktorého aj s Tereziou Jobovou-Fančaliovou, rodenou Okolíčianiovou pozvali za kmotrov pri krste syna Sama Bohdana. Jakub Hroboň dbal aj na osvetu a v roku 1845 založil Spolok miernosti²⁴. Revolučné roky 1848/49 ho zastihli ako člena výboru Liptovskej stolice. V júni 1848 podpísal vyhlásenie viacerých liptovských kňazov, že ľud nepoburujú a nabádajú ho k poslušnosti, no žiadajú zachovanie slovenského jazyka vo verejnom živote, v nižšom školstve a na učiteľských ustavoch²⁵. Jeho hmotné pomery neboli najpriaznivejšie, o čom svedčia mnohé zachované doklady o pôžičkách peňazí, ktoré potreboval na udržanie synov na školách. Naviac, v roku 1834 ukradol Hroboňovcom neznámy zlodej všetky šperky a cennosti²⁶. Jakub Hroboň sa dožil vyše osemdesiat rokov. Zomrel 29. marca 1853. Matričný zápis udáva ako príčinu jeho smrti starobu, podľa iného prameňa²⁷ však zomrel „v II. slávnosť veľkonočnú v roku 1853 na tejto kazateľnici, zachvátený porážkou“. Manželka Terezia, rodená Midielková, ho prežila len o štyri roky. Zomrela 16. júla 1857. Oboch pochoval liptovskomikulášsky farár a priateľ rodiny Michal Miloslav Hodža. Jakuba Hroboňa spolu s Janom Plechom.

Otec Terézie Hroboňovej Ján Midielka pochádzal z dolnokubinskej meštianskej rodiny Midielkocov, ktorí sa tu spomínajú medzi najstaršími známymi osadníkmi²⁸. Jeho matkou bola Katarína, rodená Mateidesová (Matthaeidesová), pochádzajúca z oravského zemianskeho rodu s pôvodným menom Matejec²⁹. Ján Midielka po získaní základného vzdelania v rodisku študoval na gymnáziu v Prešove. Od roku 1768 pôsobil v Šariši (šesť rokov ako evanjelický farár v Žehni, deväť rokov v Chmelove) a od roku 1783 ako prvý farár a neskôr senior v Liptovskej Sielnici³⁰. V Hroboňovskej rodine sa až dodnes udržiava tradícia o jej šľachticom a poľskom pôvode. Zdá sa však, že sa netyka predkov Hroboňovcov „po mečí“, ale skôr ich predkov po manželke Jána Midielku Zuzane, rodenej Alexandrovej. Podľa Edmunda Hlebu práve matka Terézie Hroboňovej pochádzala zo starého poľského šľachtického rodu³¹. Zatiaľ sme nemali možnosť hlbšie sa venovať štúdiu genealógie Alexandrovcov, zistili sme len, že Zuzana Midielková sa narodila v roku 1750 v Sabinove a jej rodičmi boli Jozef Alexander a Helena, rodená Rüstsauerová. V Liptovskej Sielnici žila aj jej sestra Rozina (1762-1836), manželka literárne činného evanjelického učiteľa Mateja Jadzka (1764-1835). Midielkovcom sa narodilo päť detí, z ktorých sa dospelého veku dožili len dve dcéry – Zuzana, manželka evanjelického farára v Slavošovciach a neskôr v Sirku Jána Pauera, a Terezia Hroboňová. Ján Midielka zomrel 81-ročný v roku 1820 a jeho vdova v roku 1825.

Najstarším synom Jakuba a Terézie Hroboňovcov bol Peter. Z miest jeho štúdií poznáme len Rožňavu a Prešov. Potom sa stal obilníkom na panstve Alberta Ujhaziho v Šarišských Bohdanovciach. Spočiatku sa mu darilo, v roku 1852 sa bratovi Ľudovitovi pochválil, že jeho štyri kone budú viesť uhorskeho miestodržiteľa Albrechta Habsburskeho pri jeho návšteve Šariša z Lemešian do Prešova³². V Šarišských Bohdanovciach ho zvolili za richtara a notarský úrad zastával aj v neďalekých Varhanovciach³³. Neskôr ho návštevovalo jedno nešťastie za druhým, opakujúce sa krupobitia, suchá a choroby dobytky ho napokon pripravili o majetok a s pribúdajúcimi rokmi prišli i zdravotné problémy. O jeho rodinných pomeroch zatiaľ veľa nevieme, ženu spomína len v jedinom liste z roku 1860³⁴, a preto predpokladáme, že ak aj bol ženatý, jeho manželstvo trvalo len kratko a zostalo bezdetné. Napokon sa rozhodol prijať pozvanie brata Adolfa do Sedmohradska, odkiaľ sa už v roku 1886 hlásil listom bratovi Samovi Bohdanovi. Jeho posledný list synovcovi Janovi Miloslavovi je datovaný 7. novembra 1890³⁵. Vtedy už mal 84 rokov a bol temer celkom slepý. Datum jeho umrtnia zatiaľ nepoznáme.

Jedina dcera Jakuba a Terezie Hroboňovcov Zuzana sa nevydala, žila s rodičmi a po ich smrti v domácnosti brata Ľudovita. Zomrela v roku 1865 na stvrdnutie pečene. V matričnom zápise jej úmrtia je poznámka, že „po 23 1/2 ročnom kríži náhle zomrela“. Pochoval ju Michal Miloslav Hodža, truchlospev jej zložil Ján Drahotin Makovický³⁶.

František Hroboň, v rodine nazývaný Francko, študoval na stredných školách v Banskej Štiavnici, Prešove a v Kežmarku. Potom si zvolil vojenskú kariéru a pomadarčil si meno na Liptay. Ešte pred revolúciou však musel vojsko opustiť. V revolučných rokoch 1848/49 sa pridala na stranu Kossutha a stal sa činným členom generalného štábu generála Artúra Görgeia. Po revolúcii bol spravcom lesov svätajanskeho panstva v Liptove a neskôr sa zúčastnil na organizovaní honvedského vojska v Žiline. Pre demokratické zmysľanie ho však preložili do Segedina. V armade dosiahol hodnosť plukovníka, okolo roku 1874 sa ako penzista vrátil do Liptova a v Liptovskej Sielnici a susedných Brniciach začal hospodariť na vlastnom majetku. Nadviazal osobné kontakty s Viliamom Pauliny-Tothom a napísal viac narodnopolitických článkov do Národných novín. Ženatý nebol, v roku 1870 však adoptoval Emiliu Vozarikovú, vnučku svojej gazdinej Žofie Vozarikovej³⁷. V roku 1879 dostal mozgovú porážku a o dva roky zomrel³⁸.

Adolf Hroboň študoval v Kežmarku, Levoči a na banskej akadémii v Banskej Štiavnici. Ako uvádza Rudo Brtaň³⁹, patrí mu závideniahodný primát, v Levoči sa stal prvým zapisovateľom a tajomníkom Československej spoločnosti založenej v roku 1832. Svoje vlastnecko-moralistické básne zapisoval do Liber memorialis a niektoré z nich vyšli v almanachu Jitřenka. Po štúdiach sa stal banským a hutným úradníkom a neskôr podnikateľom. Usadil sa v mestečku Szentkeresztbánya (dnes Lueta v Rumunsku) a nadobudol väčší majetok. Jeho dcera Amanda v roku 1876⁴⁰ písala strykovi Petrovi, že majú príjem 600 zlatých ročne, okrem toho role a ine pozemky, 45 oviec a voly. Adolf Hroboň sa v roku 1846 oženil s Alžbetou Milcovou z Miškovca, mal šesť dcér - Amandu, Tereziu, Alžbetu, Mariu, Ruženu (Pirosku) a Gizelu a jediného syna Adolfa, ktorý si pomadarčil meno na Robonyi. Dcery sa povydávali a aj ich rodiny sa odnarodnili. Adolf Hroboň bol vdovcom asi 15 rokov. Zomrel v Luete 10. januára 1885⁴¹.

Aj Karol Hroboň po získaní základného vzdelania v Partizanskej Lupči nasledoval svojich starších bratov na stredné školy v Rožňave a v Levoči. Spolu s bratom Františkom písal maďarské básne⁴². Po štúdiach pôsobil ako vychovávateľ a neskôr sa stal pisárom lesného úradu v Liptovskom Hradku. V roku 1846 ho vymenovali za okresného polesného v Revucej. Z korešpondencie s bratom Samom Bohdanom sa dozvedáme, že sa zaoberal liptovskými stromami a chcel o tom vydať aj nejaký spis, o jeho vyjdení však zatiaľ niet údajov⁴³. Ženatý pravdepodobne nebol a zomrel pomerne mladý. Presný dátum a miesto jeho smrti zatiaľ nepoznáme. O tom, že zomrel, sme sa dozvedeli len nepriamo - z listu Františka Liptaya Samovi Bohdanovi Hroboňovi z 28. júna 1857⁴⁴. V evanjelickej matrike z Revúcej sme však zápis o jeho úmrtí nenašli.

Ľudovít Jan Hroboň navštevoval školy v Liptovskom Mikulaši, Levoči, Gemeri a v Prešove. Potom odišiel na hospodársku školu do Mosonmagyaróvaru, no napokon sa rozhodol pre teológiu a prešiel na bratislavské evanjelicke lyceum. V rokoch 1842-43 študoval spolu s mladším bratom Samom Bohdanom teológiu a filozofiu na univerzite v Halle. V Levoči, Prešove a v Bratislave sa aktívne zapájal do šturevskeho študentskeho hnutia. V roku 1844 nastúpil na svoje prvé kaplanske miesto k Michalovi Miloslavovi Hodžovi do Liptovského Mikulaša. Už v nasledujúcom roku odtiaľ musel odísť, stal sa kaplanom u svojho otca v Liptovskej Sielnici a v roku 1853 ho tam zvolili za riadneho farára. Počas štúdií písal básne, pod menami Ľudevít

Hořislav alebo Jano Miloslav ich zapisoval do Liber memorialis societat̄is Slavicae v Levoči. Baeň Hořekující Polan uverejnil v Jitřenke, neskôr prispieval do Cirkevných listov a Peřbudinských vedomostí. Bol spoluzakladateľom Tatrina a neskôr členom výboru Matice slovenskej. Venoval sa aj národno-osvetovej práci, zasadzoval sa za uzakonenie slovenčiny ako úradného jazyka v Liptovskej župe. Pod jeho predsedníctvom v roku 1871 založili v Liptovskej Sielnici Čitateľský spolok. V roku 1854 sa oženil s dcérou neboheho učiteľa Petra Pavla Zatureckeho Emiliou. Narodili sa im tri deti - syn Jan Miloslav a dve dcéry Ľudmila a Božena. Emília Hroboňová zomrela 2. septembra 1877 na červienku. Chorľavý Ľudovít Hroboň prežil manželku len o dva roky a zomrel 13. januára 1880⁴⁵. Obidve dcéry sa stali vedúcimi poëty. Staršia Ľudmila, ktorá sa nevydala, v Turanoch, Vavriřove a v Lamači, mladšia Božena, neskôr manželka učiteľa Michala Kleina, vo Veličnej.

Najmladší z detí sielnickeho farara Jakuba Hroboňa Samo Bohdan študoval v Gemi, v Levoči a v Bratislave a v rokoch 1842-43 spolu s bratom Ľudovítom na univerzite v Halle. Po návrate domov sa vřak pre chorobu kňazskému povolaniu ani inému zamestnaniu venovať nemohol a žil s rodičmi, neskôr s bratom a napokon osamelo v Liptovskej Sielnici, pričom často odchádzal do prírody na salaš na Gruni. Počas štúdií patril medzi najaktívnejších štuovcov a bol jedným z prvých stupencov kodifikácie spisovnej slovenčiny. Väčšina jeho romantickej poëzie zostala v rukopise a uznanie dosiahla až po autorovej smrti. Zomrel v Liptovskej Sielnici 30. júla 1894 na starobu. Ako kandidata teológie ho 1. augusta 1894 pochovávali dvaja farari, paludzský Jan Kmeti a domáci Jan Cimrāk⁴⁶.

Aj Ľudovítov syn Jan Miloslav, narodený 13. augusta 1859, zostal verný kňazskému povolaniu. Študoval na gymnáziu v Revúcej a v Kežmarku. V roku 1878 odiřiel na teologickú fakultu do Viedne, kde na univerzite navřtevoval aj filozofické prednašky. Po roku pokračoval v štúdiu na univerzite v Rostocku. V tom čase vřak osirel a na škole sa udržal len vďaka pomoci a obetavosti priateľov a cirkvi. Štúdium zavrřil v rokoch 1881-1882 v Erlangene, kde zložil časť kandidátskej skúšky. Rok pôsobil ako evanjelický učiteľ v Sučanoch a po zložení druhej časti skúšky v roku 1883 v Bratislave a vysvätení biskupom Gedulym ho ešte v tom istom roku pozvali za administrátora do Ištebného. Od roku 1885 až do smrti roku 1914 tam pôsobil ako riadny farar. Zaoberal sa národopisom a významne aj osvetovou a národnobuditeľskou prácou⁴⁷. S Oravou ho spojili i rodinné vzťahy, keď sa v roku 1899 oženil s dcérou dolnokubinského meřtana Emila Kňazoviča Annou, neskoršou významnou osvetovou pracovníčkou a spisovateľkou⁴⁸. Malisyna Jana Vladimira a tri dcéry. Z nich Elena, ktorá vynikla ako ľudovychovňa a osvetová pracovníčka a spisovateľka, zostala slobodná⁴⁹, Oľga, publicistka a učiteľka, sa vydala za stredoškolskeho profesora Vojtecha Řepku⁵⁰ a Anna za dôstojníka Frantiřka Petrčka.

Jan Vladimír Hroboň sa narodil v roku 1900 v Ištebnom. Po štúdiu teológie v Bratislave a v Paríži sa stal evanjelickým kňazom v Novom Klenovci. V roku 1930 odiřiel na tri roky do

-
5. *Jan Miloslav Hroboň (1859–1914), evanjelický farar a etnograf (ALU MS Martin).*
 6. *Ľudmila Hroboňová (1864–1929), pořtová úradnička (ALU MS Martin).*
 7. *Elena Hroboňová (1903–1961), spisovateľka a ľudovychovňa pracovníčka (ALU MS Martin).*
 8. *Jan Vladimír Hroboň (1900–1965), evanjelický farar, náboženský spisovateľ (ALU MS Martin).*

Landsfordu (USA) a po návrate pôsobil ako farár v Istebnom, Merníku a v Sabinove. Jeho poslednou farou sa v roku 1949 stala Rimavska Sobota, kde v roku 1965 i zomrel. V cirkevnej tlači uverejňoval úvahy a cestopisné črty, vydal niekoľko drobných náboženských a osvetových tlači, zostavil a zredigoval publikáciu o Istebnom a prekladal z nemčiny⁵¹. Oženil sa s viacročnou sekretárkou a tajomníčkou ústredného výboru Živeny Annou Štarkovou z Martina⁵². Pochádzala z rodu saskeho pôvodu, v ktorom sa spomína aj pribuzenstvo s rodinou manželky Jána Kollára. Z ich troch synov najstarší Jan Bohdan, evanjelický farár v Martine nadväzuje na tradície predkov, Miloslav je docentom na Lekárskej fakulte Karlovej univerzity v Prahe⁵³ a Dušan právnikom v Bratislave.

Aj na príklade rodu Hroboňovcov, podobne ako u väčšiny rodov a rodín slovenskej obrodeneckej inteligencie, môžeme sledovať, ako sa z pôvodne roľníckeho rodu vyčlenila vetva venujúca sa remeslu, pre ktore našla vhodnejšie podmienky v meste, a tak opustila svoj pôvodný dedinský domov. V ďalších generáciach jej členovia už získali vyššie vzdelanie a začlenili sa do nevelkej skupiny národne uvedomelej inteligencie, pričom niekoľko konarov rodokmeňa sa odnrodnilo a tým aj odcudzilo hlavnej časti rodu. Toto však desiatročia pretrvávala, často len vďaka jedinému mužskému potomkovi v generácii, a pretrvávala až do súčasnosti. A na záver ešte jeden genealogicky postreh. Pri matričnom výskume, ktorý sme zatiaľ mali možnosť vykonať, sme si uvedomili, že v priamej línii liptovsko-oravských Hroboňovcov nepoznali od začiatku minulého storočia detskú umrtnosť, ktorá bola v tom čase priam samozrejmosťou.

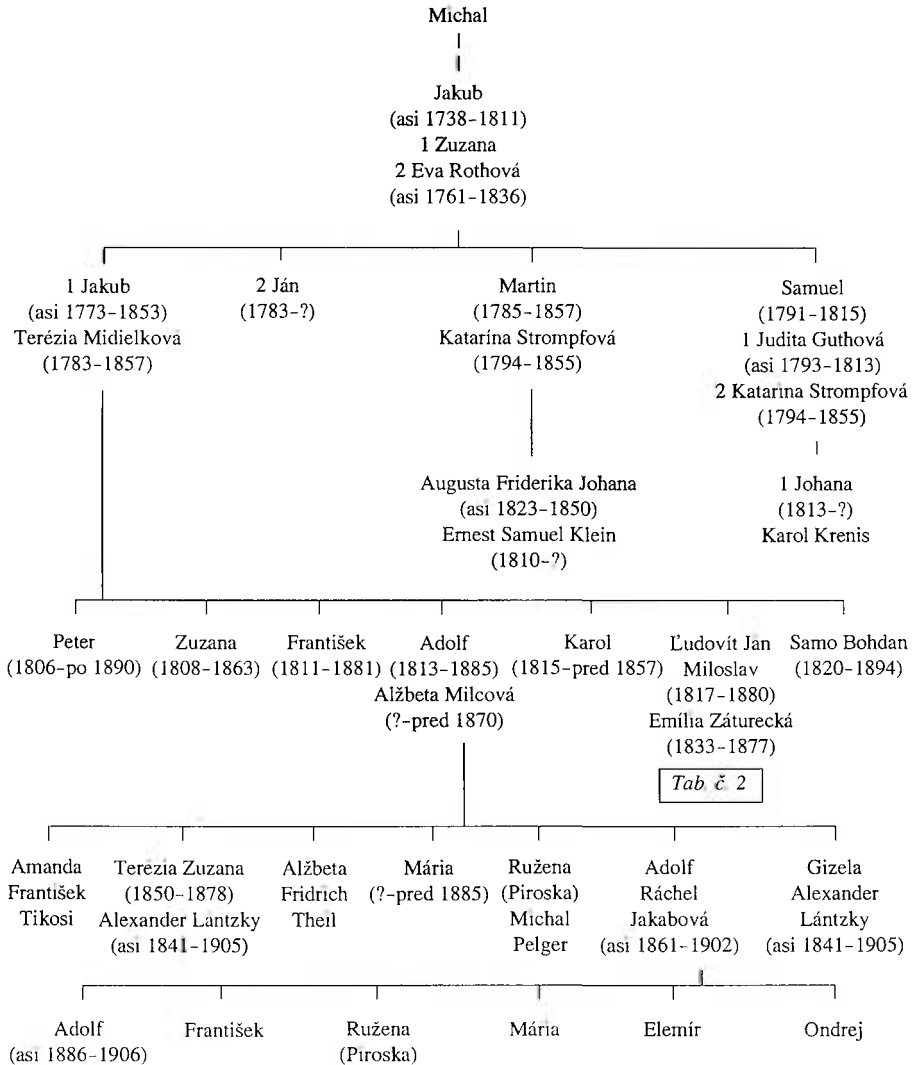
Poznámky

- 1 Kleinschnitzová, F.: *Z dolnokubinskej pozostalosti Sama Bohdana Hroboňa*. In: *Sborník Matice slovenskej*, 5, 1927, s. 122-155.
- 2 *Napr. Poézia Sama Bohdana Hroboňa*. Levoča 1977; *Listy Sama Bohdana Hroboňa*. Martin 1991 a *viacere komentované vydania vyberu z diela Sama Bohdana a Ludovíta Hroboňovcov*.
- 3 Florin, T. H.: *Oravci v slovenskej kultúre*. Dolný Kubín 1964, s. 66-69.
- 4 Chmel, R.: *Slovník spisovateľov Liptova*. In: *Liptov*, 4, 1977, s. 247-248.
- 5 *Slovenský biografický slovník 2*. Martin 1987 (ďalej len SBS 2), s. 409-411.
- 6 *Archiv literatúry a umenia Matice slovenskej* (ďalej len ALU MS), Hroboň, J. M.: *Rodina naša Hroboňovská* – sign. 44 II 3.
- 7 Hefty, J.: *Gerlsdorf, Kežmarok 1932*, Beňko, J.: *Osídlenie severného Slovenska*. Košice 1985, *archív Základnej školy v Gerlachove – Kronika*, *archív Obecného úradu v Gerlachove – Pamätná kniha obce Gerlachov od roku 1933*; *za sprostredkovanie rukopisných prameňov ďakujem panovi Janovi Bakalarovi, evanjelickému farárovi v Batizovciach*.
- 8 *Za sprístupnenie tejto matriky ďakujem panovi Miroslavovi Marekovi, r. kat. farárovi v Batizovciach*.
- 9 *Štátny okresný archív* (ďalej ŠOKA) Poprad, *fond Magistrát mesta Velká*, kniha č. 1, *Gemeines Protokoll* – 1693-1812, s. 323.
- 10 *Tamže*, s. 338-339.
- 11 *ŠOKA Poprad, fond Magistrát mesta Velká*, kniha č. 11, *Supis daňovníkov* (nestránkované).
- 12 *Štátny oblastný archív* (ďalej ŠOBA) Levoča, *fond Provincia 16 spišských miest*, *Provinčný archív I.* *Daňový supis mesta Velká 1809/10*, inv. č. 961, kart. 1030.
- 13 *ŠOBA Bytča, fond Zberka cirkevných matrik* (ďalej ZCM), *Matrika krstov, sobášov a pohrebov ev. a. v. cirkevného zboru v Liptovskej Sielnici 1783-1820*.

- 14 ALU MS, list Jakuba a Terezie Hroboňovcov Ľudovitovi Hroboňovi z 22. 1. 1832, sign. 44 RR 10
- 15 ŠOBA Levoča, fond Krajský sud Levoča, Urbar z Gerlachova 1771, inv. č. 161/K
- 16 Tamže
- 17 Štátny archív v Košiciach. Sprievodca po archívnych fondoch 2. Bratislava 1965, s. 58
- 18 ŠOBA Levoča, fond Spišská župa, Gerlachov, Supis obyvateľov 1869, inv. č. 2885, kart. 2762
- 19 ALU MS, list Jakuba a Terezie Hroboňovcov Karlovi Hroboňovi z 11. 5. 1830, sign. 44 CH 22
- 20 ALU MS, list Adolfa Hroboňa Ľudovitovi Hroboňovi z 20. 8. 1878, sign. 44 RR 8
- 21 ALU MS, list Jakuba a Terezie Hroboňovcov Petrovi Hroboňovi z roku 1826, sign. 44 CH 23 a list Petra Hroboňa Ľudovitovi Hroboňovi z 4. 2. 1873, sign. 44 SS 1
- 22 Čaplovič, J.: Schematismus ecclesiarum et scholarum evangelicorum aug. conf. in districtu Cis-Danubiano addictorum ... Pro anno 1822 ... Budapešť 1822, s. 68
- 23 Ratkoš, P.: Zo starších dejín obce. In: Východná 1269-1969. Martin 1972, s. 87
- 24 Makovický, J.: Liptovská Sielnica. Liptovská Sielnica 1974, s. 19
- 25 Rapant, D.: Slovenské povstanie roku 1849-49, 5/2. Bratislava 1972, s. 113
- 26 ALU MS, list Jakuba a Terezie Hroboňovcov Ľudovitovi Hroboňovi zo 7. 12. 1834, sign. 44 RR 10
- 27 Sokol, L.: Liptovská Sielnica, s. 10 (rukopis v archíve ev. a v. cirkevného zboru v Liptovskej Sielnici)
- 28 Matugová, S.: Kubínske jarmoky. Dolný Kubín 1982, s. 14, 17; Čaplovič, J.: Zo starších dejín. In: Dolný Kubín. Martin 1986, s. 43
- 29 Nagy, I.: Magyarország családai czimerekkel es nemzékrendi tablakkal 7. Budapešť 1860, s. 360-361
- 30 ŠOBA Bytča, ZCM, Matrika krstov, sobášov a pohrebov ev. a v. cirkevného zboru v Liptovskej Sielnici 1783-1820, s. 535
- 31 Hleba, E.: Listy Sama Bohdana Hroboňa. Martin 1991, s. 7
- 32 ALU MS, list Petra Hroboňa Ľudovitovi Hroboňovi z 26. 7. 1852, sign. 44 SS 1
- 33 ALU MS, list Petra Hroboňa Ľudovitovi Hroboňovi, nedatovaný, sign. 44 SS 1
- 34 ALU MS, list Petra Hroboňa Ľudovitovi Hroboňovi z 28. 10. 1860, sign. 44 SS 1
- 35 ALU MS, sign. 44 BB 4
- 36 ALU MS, Makovický, J. D.: Truchlospev povedaný ... panne Zuzane Hroboň ... 11. novembra 1865. Sign. 44 SSS 7
- 37 ALU MS, Liptay František, dokumentárny materiál, sign. 44 YYY 9
- 38 Rizner, J. V.: Bibliografia písomníctva slovenského ... 3. Martin 1932, s. 96-97
- 39 Literárnohistorické múzeum Janka Kráľa, Liptovský Mikuláš, Brtaň, R.: Liptov slovom a perom. Rukopis (1967), s. 171
- 40 ALU MS, list Petra Hroboňa Ľudovitovi Hroboňovi z 3. 3. 1876, sign. 44 SS 1
- 41 SBS 2, s. 409
- 42 Literárnohistorické múzeum Janka Kráľa, Liptovský Mikuláš, Brtaň, R.: cit. prameň, s. 171
- 43 Hleba, E.: Listy Sama Bohdana Hroboňa. Martin 1991, s. 257
- 44 ALU MS, list Františka Liptaya Samovi Bohdanovi Hroboňovi z 28. 6. 1857, sign. 44 P 6
- 45 SBS 2, s. 410
- 46 Tamže
- 47 Tamže, s. 409
- 48 Tamže, s. 410
- 49 Tamže, s. 411
- 50 Tamže
- 51 Tamže, s. 409
- 52 Tamže, s. 410-411
- 53 Kdo je kdo 91/92, 1. Praha 1991, s. 312-313

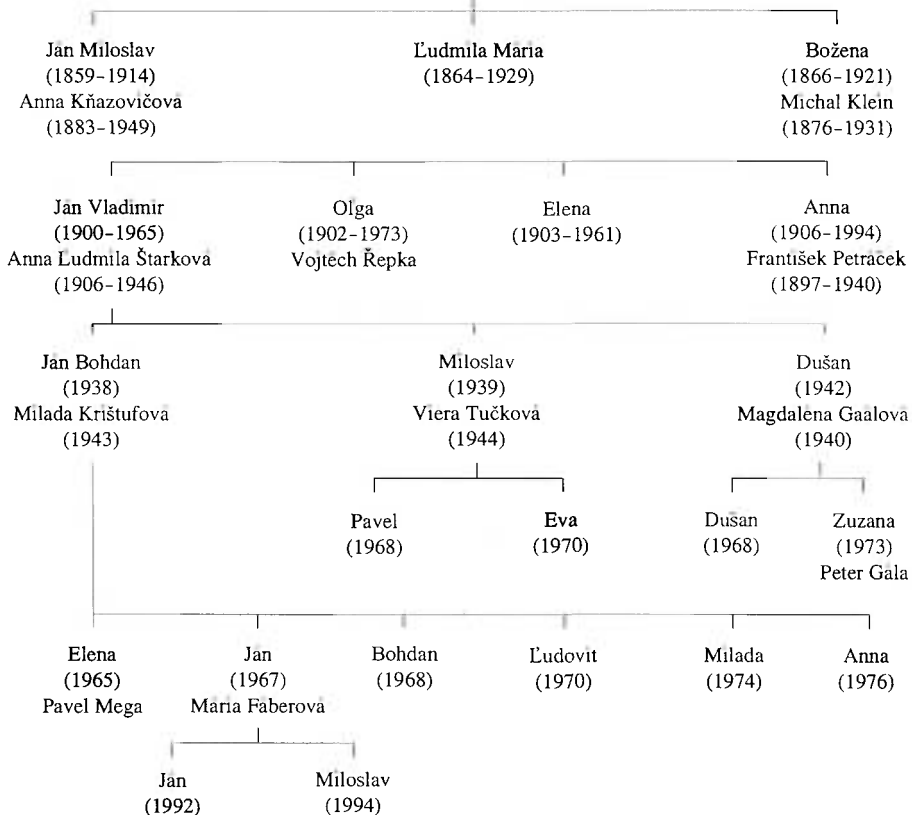
RODINA HROBOŇOVCOV

Tabuľka 1

Tab. č. 1

Ludovít Ján Miloslav
(1817–1880)
Emília Zaturecká
(1883–1877)

SUPRALIBROS MATEJA BELA

Pavel Horváth

O známom učencovi Matejovi Belovi (1684-1749) sa v jeho životopisoch často nesprávne tvrdí, že ho cisár Karol VI. (ako uhorský kráľ Karol III.) povýšil do šľachtického stavu. V staršej literatúre sa s týmto názorom stretávame napr. v Belovom životopise, ktorý v r. 1879 vydal slovenský ev. farár a historik Ľudovít Haan (1818-1891), pôsobiaci medzi slovenskými vystahovalcami v Bekešskej Čabe na Dolnej zemi¹. Od neho tento názor prevzal ďalší slovenský ev. farár a historik Jan Slavík (1855-1934) a uviedol ho vo svojom diele o dejinách zvolenského ev. senioratu, ktoré vyšlo už po prvej svetovej vojne². Jeho prostredníctvom sa údaj o Belovom zemanstve dostal potom do ďalších slovenských historických prác, najmä však do literárnych príručiek. Naposledy sme sa s nim napr. ešte stretli aj v Literárnom sprievodcovi po Slovensku, vydanom Pavlom Uhrinom v r. 1966³.

Pravdepodobne treba však povedať, že Matej Bel sa o získanie šľachtictva usiloval, aj keď toto jeho úsilie nebolo úspešné. Dozvedáme sa to z jeho listov, ktoré v r. 1737 napísal P. N. Nigrellimu, osobnému lekárovi cisára Karola VI., a riaditeľovi Dvorskej knižnice vo Viedni a dvoranovi grófovi Kuffsteinovi⁴. V nich oboch prosil o intervenovanie na cisárskom dvore, aby mu panovník udelil donáciu na dedinu Pravotice, ležiacu v tzv. zahorskom okrese Trenčianskej stolice. S touto donáciou by bolo prirodzene spojené aj Belovo povýšenie do šľachtického stavu. V listoch o spomenutej dedine uviedol, že je „volná“, pretože mužskí potomkovia jej pôvodných vlastníkov (členov rodiny z Demandic) vymreli už v polovici 17. storočia a terajší majitelia, potomkovia ich príbuzných „po praslici“ ju držia neoprávnene, nakoľko dedina už vtedy mala pripadnúť znovu kráľovi. Svoju snahu o získanie donácie na uvedenú dedinu Matej Bel odôvodňoval tým, že by ho aspoň sčasti zbavila materiálnych starostí a vytvorila mu priaznivejšie možnosti pre vedeckú prácu. V nasledujúcich listoch obojmu adresátovi nie je už o tejto Belovej snahe ani zmienka, z čoho vyplýva, že donácia, a tým i jeho povýšenie do šľachtického stavu sa neuskutočnilo.

Aj keď okolnosti neúspechu Belovho úsilia a dosiahnutie šľachtictva bližšie nepoznáme, môžeme povedať, že jeho príčinou nebolo jeho evanjelické naboženské vyznanie, pretože v tom čase do šľachtického stavu povyšovali aj protestantov. Zdá sa, že to bola skôr nereálnosť jeho žiadosti o donáciu na dedinu Pravotice. Aj keď ju vtedajší majitelia mohli držať skutočne neoprávnene, stalo sa tak nedbalosťou kráľovských úradov a po storočnej držbe bolo už ťažko možné bez náhrady im ju odobrať a udeliť inému žiadateľovi. Keby bol Bel žiadal iba povýšenie do šľachtického stavu bez donácie, bol by ho vo forme tzv. armálneho (erbovej) listiny iste dosiahol. Takýmto spôsobom boli do šľachtického stavu povýšení napr. jeho známi súčasníci, prirodovedci a lekári Daniel Fischer (1695-1746) z Kežmarku a Karol Oto Moller (1670-1747) z Banskej Bystrice, ktorí obaja boli tiež evanjelici⁵. Povýšenie do šľachtického stavu bolo už vtedy veľmi zriedka spojené s donáciami na majetky. Výnimkou z tohto pravidla bol o niekoľko desaťročí neskôr iba prípad ďalšieho riaditeľa Dvorskej knižnice vo Viedni, Slovaka Adama Františka Kollára (1718-1783). Kráľovná Maria Terézia mu v r. 1775 obnovila zemanstvo jeho ružomerských predkov a udelila dedinu Kereszteny v Šopronskej stolici⁶.

Pomocou príjmov z darovanej dediny sa chcel Bel predovšetkým zbaviť materiálnych starostí, ktoré nepochybné mal. Jeho široko koncipované vedecké vlastivedné projekty sa neobišli bez celého radu spolupracovníkov, najmä vidieckych vzdelancov. Aj keď väčšina z nich pomáhala bezplatne, viacerým bolo potrebné uhradiť aspoň cestovné výdavky, spojené so získavaním historického a miestopisného materiálu v jednotlivých stolicích. Boli však aj takí (aj keď ojedinelí), čo sa honoráru za svoju spoluprácu priamo domáhali? Bel dostával síce za práce na vedeckých projektoch aj štipendium z cisárskej pokladnice, to mu však na krytie výdavkov nemohlo vystačiť. Netreba pritom ani zabúdať, že Matej Bel mal početnú rodinu; jeho traja synovia študovali v tom čase už na zahraničných univerzitách, s čím boli spojené tiež nemalé finančné náklady. Preto aj samotné udelenie šľachtického titulu, pri ktorom za vyhotovenie erbovej listiny bolo treba ešte zaplatiť, by ho materiálnych starostí nezbavil. V tomto zmysle treba chápať aj jeho (hoci nereálne) úsilie získať splu s titulom aj donáciu na pozemkový majetok.

O tom, že Matej Bel nebol povýšený do šľachtického stavu, svedčí nakoniec aj jeho supralibros, t.j. znak na knihách jeho knižnice. Bel mal iste pozoruhodnú, aj keď nie príliš rozsiahlu vedeckú knižnicu. Mal v nej všetky vedecké diela, potrebné pre jeho bádateľskú a výskumnú činnosť. Budovanie príliš rozsiahlej knižnice mu zrejme nedovoľovali finančné ťažkosti, o ktorých sme už hovorili. Keď potreboval pre svoje široké bádateľské záujmy ďalšie knihy, obracal sa o pomoc k majiteľom ďalších knižníc alebo ku knižným zberateľom. Takýmto zberateľom kníh bol napr. trnavský učenc Štefan Pavel Munkáči, o ktorom Bel po jeho smrti v r. 1730 napísal, že mu posielal

nezištne celé vozy knih, pomahal mu a odbremenil ho od najťažších prac, hoci bol ineho vierovyznania. Súčasne vyjadril želanie, aby sa jeho rozsiahla zbierka knih dostala do spoľahlivých rúk⁸. V tom sa Belove pranie splnilo, pretože knižnú zbierku neskôr odkúpil uhorsky kancelar vo Viedni František Esterházi (1715-1785) a umiestnil ju v novopostavenom kaštieli v Čeklisi. Knihy z tejto zbierky v tamojšej knižnici na konci 18. storočia študoval ešte ako čeklisky kaplán aj Anton Bernolak.

Matej Bel sa o svoju vedeckú knižnicu v Bratislave prikladne staral. Všetky knihy nechal jednotne zviazať a do vonkajších dosiek veľkých knih nechal vtláčať vlastný, umelecky veľmi vkusný supralibros. Kvôli nemu si knihár musel nechať u ryčca vyhotoviť osobitné typarium s obrazom supralibrosu, ktorý po vtláčení do dosiek každej knihy musel ešte pozlatiť. Nakoľko Bel nebol šľachtic a nemal teda ani šľachtický erb, ktorý by použil na svojom supralibrose, musel si nechať vyhotoviť iný obraz, kombinovaný s textom a s vonkajšou ozdobou, takže aj jeho supralibros pripomína erb. Uprostred supralibrosu je heraldická podoba letiaceho orla (alebo orlovi podobného vtaka) s rozťahnutými krídlami. Pod ňou je vyznačená krajina s rovinou a vrchmi, nad ktorými doprava obrátený orol letí k piatim vyznačeným hviezdám. Okolo tohto obrazu je slovná legenda s textom: COGNATA AD SIDERA TENDIT a pod obrazom meno vlastníka knižnice: MATTHIAS BEL. Celý obraz aj s textom je ovcnený oválnym vavrínovým vencom, ktorý je navrchu spojený kráľovskou korunou.

Katalóg Belovej vedeckej knižnice v Bratislave sa nám nezachoval. Iba vieme, že jej podstatnú časť daroval pred smrťou svojmu najstaršiemu synovi Karolovi Ondrejovi Belovi (1717-1782), ktorý si ju odviezol do Lipska, kde bol profesorom na univerzite. Tuto časť tam po jeho smrti rozpredali na knižnej aukcii a vtedy vyšiel v Lipsku aj jej katalóg⁹. Knihy, čo zostali v Bratislave sa potom kupou dostali do rôznych knižníc a antikvariátov¹⁰. Ich umelecky hodnotný Belov supralibros nie je iba identifikačným znakom jeho knižnice, ale aj prejavom vyššieho vzťahu jej vlastníka ku knihám a ku knižnej kultúre. Aj keď bola jeho existencia odborníkom už znama, nebol dostal ešte publikovaný.

Poznámky

- 1 Haan, L.: *Bel Matyas elete*. Budapest 1879, s. 47.
- 2 Slavik, J.: *Dejiny zvolenského ev. a v. bratstva a semoratu 1-2*. Banská Štavnica 1921, s. 260.
- 3 Uhrin, P.: *Literárny sprievodca po Slovensku*. Bratislava 1966, s. 193.
- 4 *Listy Mateja Bela* (na vydanie pripravil a preložil Juraj Pavelek). Bratislava 1990, s. 261-263.
- 5 *Tamže*, s. 13.
- 6 *Slovenský biografický slovník 3*. Martin 1989, s. 144.
- 7 *Listy Mateja Bela*, s. 267.
- 8 Šimončíč, J.: *Matej Bel a Trnava*. In: *Matej Bel, doba, život, dielo*. Bratislava 1987, s. 288.
- 9 Szelestei-Nagy, L.: *Rukopisná pozostalost Mateja Bela*. In: *Tamže*, s. 386.
- 10 *Tak sa jedna kniha z antikvariátu dostala aj do knižnice Slovenskeho narodneho archivu v Bratislave (sig. B 852) a z nej je i fotoreprodukcia Belovho supralibrosu*.

PORTRETY

DRAGICA VRTELOVÁ - maliarka, ilustrátorka, heraldická výtvarníčka, výtvarná pedagogička (nar. 23. I. 1952 Kisač, Juhoslávia). Akademická maliarka.

Po štúdiách na gymnáziu v Novom Sade (1967-69) a Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave (1969-72) navštevovala Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave (prof. J. Želibský). Po absolvovaní od r. 1980 pôsobila ako učiteľka výtvarnej výchovy na Ludovej škole umenia na Háčkovej ulici, od r. 1991 vyučuje na Prvej súkromnej umeleckej škole na Grösslingovej ulici v Bratislave. Žije v Bratislave.

V maliarskej tvorbe sa sústreďovala najskôr na krajinomaľbu a figurálne kompozície, neskôr na civilizačné a subjektívno-filozofické témy. Venovala sa tiež ilustrovaniu časopisov (Zornička) a kníh pre deti a mládež (S. Truuová: Mesiac ako dospelá, 1982, O. Šliacky: Šlachetný človek, 1984 a i.). V 80-tych rokoch vystavovala na samostatných i kolektívnych výstavách (Bratislava, Čadca, Senica). Jej diela sa nachádzajú v galériách a súkromných zbierkach na Slovensku i v zahraničí (Belehrad, Paríž).

Kresleniu erbov sa začala venovať v r. 1980, systematicky od r. 1991, od r. 1994 vo vlastnom heraldickom ateliéri Imago. V heraldickom výtvarnom prejave vychádza z Leonhardovej koncepcie a domácich tradícií. Pracuje prevažne podľa návrhov svojho manžela, heraldika L. Vrtela, sporadicky aj podľa návrhov iných autorov. Výtvarne stvárnila erby, vlajky a pečate desiatok slovenských miest a obcí.

Dielo (vyber): *výtvarné návrhy a úpravy symbolov*. Brezová pod Bradlom (1980), Poprad (1985, upravené 1993), Šahy (1985), Poltár (1988), Horná Lehota, Pata, Trenčianska Teplá, Veľké Bierovce (1992), Trenčianske Teplice, Horné Saliby, Podhradie, Sebechleby, Kaluža, Horná Mična, Ťapešovo, Oravská Jasenica, Plešivec, Veľké Ripňany, Jasenie, Liptovská Teplička (1993), Dolné Saliby, Jacovce, Pažiť, Hliník nad Hronom, Horné Naštice, Gabčíkovo, Šintava, Spišské Bystré, Strelníky, Mutné, Lomná, Liptovská Teplá, Dolný Lopašov, Liptovský Ondrej, Hrušovany, Rajčany (1994).

Heraldické výstavy: kolektívne: Zo súčasnej slovenskej heraldickej tvorby. Lvov 1994.

-lv/gh-

Ukážky z tvorby D. Vrtelovej

UKRAJINSKÁ HERALDICKÁ SPOLOČNOSŤ

Andrij Grečylo

Koncom osemdesiatych rokov s rozvojom procesu národného obrodzenia na Ukrajine sa veľmi aktualnou stala otázka obnovy historického erbu a vlajky krajiny. Táto úloha nebola ľahká, pretože v rokoch ruskej okupácie a vlády komunistickej ideológie sa systematicky ničili ukrajinske národné pamiatky, falzifikovala sa historia, pachalo sa bezprávie na stupencoch ukrajinskej štátnej zvrchovanosti. Len v rokoch 1932-33, v období organizovaného hladomoru zahynulo v Ukrajinskej sovietskej socialistickej republike viac ako 7 miliónov ľudí! V 30-50-tych rokoch boli popravené, zavlečené do koncentračných táborov alebo deportované na Sibir ďalšie milióny Ukrajinčov (v prvom rade – inteligencia). Značné straty zaznamenala ukrajinska veda a kultúra (napr. v 50-tych rokoch boli v muzeách Ľvova zničené diela významných sochárov a maliarov, ktorých obvinili z „ukrajinského buržoazného nacionalizmu“, bolo spalené množstvo historických pamiatok a archívnych materiálov, veľká časť prác ukrajinských historikov bola umiestnená v tzv. špeciálnych fondoch knižníc, kde sa dali študovať len na zvláštne povolenie). Paralelne dochádzalo k pozvoľnej rusifikácii, ukrajinsky jazyk bol postupne vytlačeny z rôznych oblastí života

V takýchto podmienkach sa v r. 1988 na stránkach prvých ilegálnych časopisov objavili i štúdie o ukrajinských erboch a národnej, belaso-žltej vlajke (akekoľvek diskusie o týchto symboloch boli predtým zakázané – len za zmienky o nich hrozilo 5-10 rokov väzenia). Postupne sa podobne zamerané príspevky začali objavovať aj v iných publikáciách, čo vyvolávalo veľký odpor na strane tých, ktorí bránili legalizáciu ukrajinských národných symbolov.

V ostatnom období sa pomocne vedy historické na Ukrajine de facto nerozvíjali. Bránil tomu nedostatok základných odborných prác. Táto okolnosť prispela k zrodu myšlienky vytvoriť na Ukrajine spoločnosť, ktorá by združovala všetkých odborných i laických zaujímavcov o tieto disciplíny. Inšpirácia bola o to silnejšia, že už predtým, od r. 1906 pôsobila na Ukrajine podobná organizácia - Heraldická spoločnosť v Ľvove (jej členovia sa zaoberali predovšetkým genealogickým výskumom a štúdiom rodovej heraldiky, jej pokračovateľom sa po I. svetovej vojne stala Poľska heraldická spoločnosť vo Varšave). 9. júla 1990 zohľadňujúc požiadavky doby a nadväzujúc na predchádzajúce tradície, vznikla v Ľvove Ukrajinska heraldická spoločnosť, zaregistrovaná spočiatku orgánmi miestnej samosprávy. K jej vzniku dopomohli Ústredný štátny historický archív Ukrajiny v Ľvove, Ševčenkova vedecká spoločnosť a oblastné oddelenia Ukrajinského fondu kultúry a Ukrajinskej spoločnosti ochrany historických a kultúrnych pamiatok. Základnými úlohami novej organizácie bolo vedecké štúdium a tvorba zásad ďalšieho rozvoja ukrajinskej heraldiky, vexilológie, emblematiky a sfragistiky, organizovanie zberateľských a výskumných prác, poskytovanie konzultácií a popularizácia uvedených disciplín.

V počiatkovom období spoločnosť združovala iba odborníkov: historikov, archivárov, pracovníkov múzei, právnikov a výtvarníkov. Neskôr prijala rozhodnutie otvoriť sa akýmkoľvek priaznivcom historických disciplín a jej záujem sa rozšíril aj na genealógiu. 29.-30. novembra 1991 sa v Ľvove uskutočnila Prvá vedecká heraldická konferencia, na ktorej sa zišlo vyše 20 odborných pracovníkov z rôznych miest Ukrajiny, Bieloruska a Moldavska. Tu boli položené základy novej tradície - Ľvovským heraldickým forum, ktoré sa konajú každý rok v novembri a vždy z nich vziđe zborník tiež prednesených príspevkov. Spoločnosť postupne rozširovala teritoriálny záber svojej pôsobnosti a počet členov. Keď ich získala takmer vo všetkých oblastiach krajiny, zodpovedajúco legislatíve bola 7. decembra 1993 zaregistrovaná na Ministerstve spravodlivosti Ukrajiny ako celoukrajinská spoločenská organizácia. V súčasnosti má UHS vyše 130 členov z Ukrajiny, ale aj z Bieloruska, Ruska, USA, Kanady, Belgicka a Poľska. Vnútorne je členená na regionálne pobočky, popri ktorých existujú tiež osobitné problemové alebo záujmové sekcie (vexilologická, vojenskej emblematiky, genealógie, zberateľov-faleristov, športovej emblematiky). Na čele spoločnosti stojí predseda. Odo dňa jej vzniku je nim Andrii Grečylo, vedecký spravca Inštitutu ukrajinskej archeografie Národnej akadémie vied Ukrajiny, ktorý bol v tejto funkcii naposledy potvrdený počas 4. konferencie spoločnosti. K aktívnym spolupracovníkom v rôznych oblastiach patria členovia z Kyjeva (Dr. K. Glomozda, O. Kochan, Dr. M. Dmitrijenkova, Dr. V. Buzalo), z Ľvova (Dr. P. Stecjuk, Dr. J. Daškevič, I. Svarnik, Dr. B. Jakimovič), z Lucka (P. Rudeckij), Vinnic (J. Savčuk), Chmelnickeho (V. Iljinskij), Donecka (M. Starodubcev), Dnepropetrovska (O. Cholevyckij), Černigova (I. Sytyj), Užhorodu (Dr. P. Fedaka) a ďalší.

Členovia spoločnosti sa podieľali na tvorbe štátneho znaku Ukrajiny, obnove a tvorbe erbov a koruhiev mnohých miest a mestečiek krajiny, na príprave základných právnych dokumentov, poskytujú konzultácie rôznym organizáciám a orgánom. V r. 1993 spoločnosť začala vydávať vlastný vestník s názvom Znak (do konca r. 1994 vyšlo 8 čísel v naklade po 800-900 výtlačkov). UHS úzko spolupracuje s Inštitutom ukrajinskej archeografie NAVU, Inštitutom historických štúdií Ľvovskej univerzity a ďalšími ustanovizňami. Udržiava styky aj s mnohými spoločnosťami a jednotlivcami v iných krajinách sveta. Osobitnú pozornosť venuje spolupráci s organizáciami a odborníkmi zo susedných krajín - Bieloruska, Poľska, Slovenska a Ruska. Jej konkrétnym príkladom je i účasť slovenských heraldikov na 4. vedeckej heraldickej konferencii (10.-12. novembra 1994) v Ľvove a sprístupnenie výstavy Zo súčasnej slovenskej heraldickej tvorby, organizovanej Slovenskou genealogicko-heraldickou spoločnosťou pri Matici slovenskej na Ukrajine.

V ďalšom období spoločnosť pripravuje vydanie niekoľkých prác z heraldiky, vexilológie a sfragistiky. 10.-11. novembra 1995 sa v Ľvove už tradične uskutočnila ďalšia - 5. vedecká heraldická konferencia. V tomto roku máme tiež nádej, že budeme prijatí za člena Medzinarodnej asociácie vexilologických spoločností (FIAV).

Autor príspevku inicioval založenie Ukrajinskej heraldickej spoločnosti, je jej predsedom a súčasne redaktorom periodika Znak. Vyznamnou mierou zasiahol do tvorby štátnych symbolov Ukrajiny, publikuje príspevky z oblasti ukrajinskej mestskej heraldiky a vexilológie.

DOKUMENT DOBY

Michal Eliáš

V posledných dvoch mesiacoch roka 1917 a na začiatku r. 1918 organizovali americkí Slováci a Česi dobrovoľnícke výpravy na bojiská 1. svetovej vojny. Svojou účasťou v týchto bojoch chceli upozorniť mocnosti na problematiku Slovákov a Čechov a na podporu ich vznikajúceho štátu, resp. jeho uznania *de iure*. Výpravy organizoval Milan Rastislav Štefánik v spolupráci so Slovenskou ligou a Československou národnou radou. Pôvodne to mala byť veľká akcia s účasťou asi dvadsaťtisíc mužov, pre rozličné ťažkosti ich počet bol hodne nižší - asi dvetisíc. O cieľoch, príprave a výsledkoch dobrovoľníckych výprav informuje vo svojej knihe Milan Getting Americkí Slováci a vyvin československej myšlienky v rokoch 1914-1918¹.

Organizácia dobrovoľníckych výprav bola rýchla, usilovali sa zapojiť ich do bojov 1. svetovej vojny ešte pred jej ukončením. Dňa 4. októbra 1917 M. R. Štefánik oznámil mobilizáciu dobrovoľníkov a už 3. novembra prví odplávali zo Spojených štátov do Francuzska. Plavili sa na malej lodi *Madonna* od 3. novembra do 20. novembra 1917. Českým veliteľom bol Fraňo Brožek, slovenským Jozef Honza.

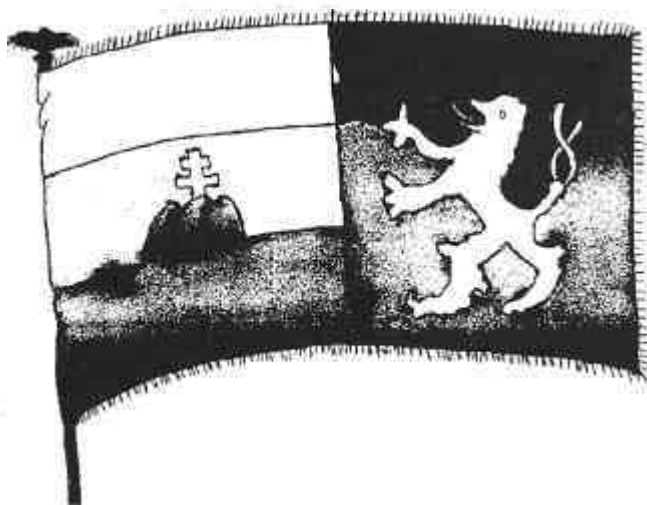
Z tejto cesty zachoval sa v Martine v matičnom Archive literatúry a umenia zaujímavý a doteraz nevyužitý dokument - rukopisný časopis alebo nastenné noviny slovenských dobrovoľníkov s názvom *SHODA NA MORI*². Časopis pripravovali, pisali a kreslili na lodi, vychádzal - vylepovali ho denne od 7. novembra do 20. novembra 1917. Vyšlo z neho 14 čísel na 15 stranách, len jedno 8. číslo malo dve strany. Je to zábavný obrazový časopis, v ktorom prevažuje obrazová časť nad textovou. Je bohato ilustrovaný realistickými kresbami, ktoré robil jeho redaktor Jozef Honza. Časopis má rozmery 32 x 25 centimetrov.

Názov - *Zhoda na mori* - propagoval zhodu medzi slovenskými a českými dobrovoľníkmi. Nebol jediným časopisom na lodi. Okrem neho vychádzali ešte dva - *Dobrovoľník z Ameriky* bol časopisom vedenia výpravy, vydával ho Brožek, *vodca Čechov*, *Bolševik* bol ľavicový časopis, zdôrazňoval materiálne požiadavky dobrovoľníkov a vedenie výpravy ho často konfiškovalo. *Zhoda na mori* stala v strede, neodsudzovala ani Bolševika ani Dobrovoľníka, hľasala slobodu tlače - „Nechajte slobodu tlače, nech sa vyburia.“ *Dobrovoľník z Ameriky* i *Bolševik* prestali vychádzať predčasne, *Zhoda na mori* na to zareagovala: „Pytame sa, prečo nevychádzajú? Čiže majú oba morskú nemoc? Dobrovoľníci potrebujú práve vtedy rozveselenie, keď ich celý svet mrzí.“ *Zhoda na mori* sa snažila uverejňovať správy z celého sveta, pravda veľmi stručne a značne obmedzene, čo súviselo s častým prerušovaním rádiového spojenia lode. Napr. prvú správu o Októbrovej revolúcii v Rusku uverejnil 15. novembra 1917 v takejto forme: „Dľa správy z Ruska by sa dalo uzatvárať, že sa niekto zmocnil vlády. Diktátor Kerensky sa údajne spojil s Kornilovom a zahájil odboj. Boli vraj premoženi - oznamuje generál Murelle, ale Kerensky súčasne oznamuje tiež, že zahájil ofenzívu“.

Noviny najviac pozornosti venovali situácii na lodi, obavám a tužbám dobrovoľníkov (obavy pred nemeckými ponorkami, morská choroba, tužba prejsť „suchou nohou“ cez oceán). Vyznamné bolo predposledné 13. číslo časopisu. Obsahuje kresbu - zástavu „prapor dobrovoľníckej výpravy“, ktorý sa skladá z dvoch častí. V ľavej polovici je slovenska bielo-modro-červená trikolóra, ktorá má v strednom modrom pruhu dvojkríž na troch kopcoch. Prava polovica - česká časť - má v červenom poli českého leva (bez koruny). V čísle je len jeden text „Vážne slovo k slovenským dobrovoľníkom“. V ňom autor presvedča dobrovoľníkov, aby si nenárokovali sľubovaných 150 dolárov, ktoré im agigatori pôvodne

sľúbili. Z týchto peňazí sa utvorí spoločný fond, z ktorého sa budú podporovať rodiny ženatých dobrovoľníkov - „a dávať po 150 dolárov a i podporovať rodiny - to není možno, lebo tak by dlžoba na náš budúci štát ohromne vzrástla“. V závere článku vyzýva - „Bratia! Či by to nebol na nič človek, ktorý by na pevnine povedal, že keď tých 150 dolárov nedostane, že nepôjde bojovať?! Či pod náš prápor prihlasovali sme sa za peniaze? Či obetovať, nadsádzať život za národ má byť znečistené hrabivosťou za peniazmi? Nie! Tisíckrát nie! My ideme bojovať bezpodmienečne, bez nárokov na nejaké stovky, lebo takto je to našou povinnosťou, a, lebo takto i zaisťujeme krajšiu budúcnosť nášmu štátu. Slováci, držte sa dľa toho!“

Časopis hlásal zľadu s Čechmi, bránil však slovenské záujmy. Keď české vedenie skonfiškovoľo jeho prvé číslo, redaktori vydali náhradné, v ktorom napísali: „Horľivci od českého vodcovstva si dovolili skonfiškovať prvé číslo nášho časopisu. Toto si nabudúce zakazujeme! Ak sa im niečo vidí závadné, nech si to hodnoverne odpíšu a predložia vo Francii - my si zodpovieme.“ Redakcia prehlásila časopis za svoj majetok, ktorý „mieni zachovať pre budúcnosť.“ To sa aj stalo a dnes slúži ako dokument na spoločný boj za národné a štátne oslobodenie.

Poznámky

- 1 Milan Getting. *Americkí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914-1918. Časť I. Vydala Slovenská telocvičná Jednota Sokol v Amerike z príležitosti 15. výročia utvorenia Československej republiky 1933. Problematka 1, výpravy je uvedená na stranách 133-134.*
- 2 *Obal časopisu - urobený neskôr redaktorom Jozefom Honzom - má názov „Z upomienok na slovenské povstanie proti Maďarom v rokoch 1914-1919 SHODA NA MORI.“ Uložený je v Matici slovenskej v Martine v Archive literatúry a umenia pod signatúrou J 49.*

NÁZORY

KDE HLADAŤ OCHRANU, NÁDEJ I SPOČINUTIE

Mal som šťastie, že som sa mohol zúčastniť jedného stretnutia, na ktoré nedoplácal štát, lebo ho neorganizoval, ani ho nesponzorovala nejaká nová, chudobná slovenská alebo bohatá zahraničná firma. Na tom stretnutí bol každý hosť i hosťiteľom a navyše jeden druhému vynikajúcim spoločníkom. Potomkovia rodu Kňaze, ktorý ma „hniezdo“ v Kližskom Hradišti, začuli hlas svojej krvi a svedomia, ozvala sa v nich historia, zatúžili spoznať svoje korene, preto sa rozhodli stretnúť a vidieť i ozdobiť hroby svojich praotcov a pramatiek. Stretli sa tu bielovlasí starci, ich statní synovia, na vydaj suce krásavice-vnučky, paperom obrastajúci mladenci i celkom mladučke deti, pučiky rozkvitajúceho rodostromu s ich krásnymi rodičmi.

Sam si kladiem otázku, čo ma tak očarilo na tomto stretnutí? Keď som mal na ňom (ako priženeny do rodu Kňaze) povedať privítacie či otvaracie slovo, rozochvel sa mi hlas. Prečo? Na Slovensku sú predsa tisíce takýchto rodostromov, takýchto rodín. Chvalabohu že sú, ale žiaľ, takýchto stretnutí sú možno len stovky, ak nie len desiatky. Tu som si uvedomil, že rodina je naozaj základ národa, ak je navyše ako rodina rodostromu Kňaze, zložená z ľudí, ktorým je práca a chlapska česť čosi naozaj samozrejme.

Keď som sa díval na rozveselenu spoločnosť, na rozkvitnutý rodostrom rodu Kňaze, uvedomil som si, že sedím s mojimi postavami z románu *Pivnica plná vlkov*, ktorý som napísal tu v Kližskom Hradišti, lebo on je mojou Perunovou Vsou. Len dve hlavné postavy som tu už nevidel, a to hlavného doslova hrdinu Fedora Peruna (Tomáša Kňaze) a jeho ženu Domínu (Františku). Obaja už ležia na cintoríne (na tom novšom) aj so svojimi krivdami. Ti, ktorí im ublížili, ležia len pár metrov od nich. Smrť a hroby ich zmierili? Boli – boli ľudia i krivdy a hriechy. Niet už ani ľudí, ani krivd, ani hriechov. A predsa čosi z nich zostalo. V dedine, v rodine, v ľudskej spoločnosti nič navždy a úplne nezánikne. V ľudskej spoločnosti predsa len žije duch dobra práve tak ako duch zla. Našťastie dobro vyhráva aj v živote, nielen v slovenskej ľudovej rozprávke. Jedni i druhí, dobrí i zlí žijú ešte aj v mojom románe. Avšak len málo pri stole sediacich pozna *Pivnicu* plnú vlkov, román o drastickom osude jednej vetvy ich rodostromu. Rok po vydaní bol tento román stiahnutý z knižníc, z predajní, zakázaný a zošrotovaný. Vyrobili z neho škatule na topánky, ktoré vyrabal aj Fedor Perun v Partizanskom. Zákon dovoľoval svojvoľne páchať krivdy nielen na Perunovi, ale aj na spisovateľovi, ktorý o ňom a krivdách na ňom spachaných napísal. Koľko zakázaných príbehov, poviedok a noviel som si vypočul v tieni rodostromu Kňaze? Boli by z nich dve-tri knihy. Kto ich napíše? Ja už asi nie.

Keď som odchádzal spod koruny rodostromu Kňaze, mal som povznesený pocit a pokoj v srdci. Bol som presvedčený, že v tisícoch takýchto rodov a rodín, ktoré nebudu zabudať na svoje korene, má svoje korene aj slovenský národ. V takýchto rodokmeňoch slovenský národ prežije ďalších tisíc rokov, v ich kruhu sa nebojím budúcnosti, ktorá je malým národom nie priaznivo naklonená. Takéto rodiny nedajú národu zahynúť nielen od hladu, ale ani morálne upadnúť či duchovne spustiť v neviere a skepse.

(Spisovateľ Ladislav Ťažký v časopise Rozhlady po kultúre a umení, Ružomberok 1991, s. 40-41, kratene)

VĎAKA A ZÁVÄZKY VOČI MOJIM OTCOM

Drahi bratia a sestry! Myslím si, že by nás presne tak oslovili prastari rodičia, keby sa k nám mali dnes prihovoriť, a určite by to považovali za celkom samozrejme. Žiaľ, odvtedy preteklo veľa vody dolu Váhom aj Oravou a ešte veľa pretečie, kým sa Slováci znovu ako bratia a sestry najdu. Stretnutia ako je toto by mohli byť toho dobrým znamením. Mali by sme byť vďační za každé stretnutie, pri ktorom sa hlboko a poctivo načítame do našej histórie. Dlhú sme to postrádali, vykoreňovali nás, cítili sme, že sa nám história podáva nekorektne, neverihodne, tendenčne. Ja som sa preto začal vážne o históriu nezaujímam. Rozhodujúcim pre mňa bol a aj je pohľad do budúcnosti. Chybalo mi aj to, že som nikde nemal pocit domova. Aj môj otec bol farárom a sťahovali sme sa z miesta na miesto, preto sme nepríhľu k žiadnemu kraju ako k rodnému. Rodili sme sa po nemocniciach, takže nemáme ani rodné domy. Naša vetva Hroboňovcov už šesť pokolení z otca na syna byva na farách. Nevieť ani o jednom grunte alebo dome, ktoré by Hroboňovci po sebe zanechali. To ma inšpirovalo hľadať svoj domov v nebesiach. Tento cieľ ostáva, ale predsa vidím, ako mi pohľad do minulosti chýba. Konceptia do budúcnosti sa nedá robiť bez analýzy minulosti a prítomnosti.

Pamätá národa ma i dnes viest národ k pozitívnym hodnotám, preto som si pri rozmyšľaní nad týmto príspevkom kladol otázku, aké pozitívne hodnoty mi prináša spomienka na predkov. Už dávno som sa naučil chápať funkciu otca a matky ako duchovnú. Rodič, ktorý privedie na svet dieťa a postara sa o jeho každodenné potreby, sa stáva otcom a matkou len vtedy, keď svojim potomkom odovzdá aj vzácne duchovné hodnoty, ktoré ho vedú k láske k Bohu a k ľuďom. Nechcem si idealizovať mojich otcov a nechcel by som, aby si naše deti idealizovali nás. Máme príliš veľa slabostí. Ale vždy som mal pocit, že sa v našej rodine zachovalo dobré jadro alebo akýsi, slovami prorokov povedané, verný zvyšok, ktorý si podržal duchovné hodnoty, dokázal ich dať ďalej a má ich aj komu odovzdať. Boli to tie najvážnejšie duchovné hodnoty. Ako chlapec som počúval otca rozprávať, že na fare u prastareho otca Jakuba sa v nedeľu nesmelo ani len hlasno hovoriť. Nedeľa bola tabu. Pre tieto hodnoty sa vedeli obetovať až do sebazmarenia.

Pre mňa je veľmi dôležité to, čo som už osobne zažil, napr. ako v Sabinove na fare moji rodičia zachránili celý rad Židov, za čo bol otec na čiernej listine gestapa. Museli sme evakuovať a mama rok po vojne na následky týchto stresov zomrela. Srdce nevydržalo. Jedna otcova sestra bola vo väzení, druhá v horách, tretej manželka zabili fašisti. Určite, postoj niektorých členov našej rodiny nebol najlepší, keď sa mali správne zorientovať a spamätáť, ako aj my sa máme znovu a znovu správne zorientovať. A nesmierne som si vážil tých, ktorí sa vedeli spamätáť.

Zažil som aj divné politické obdobie mojich dvoch tiet, ktoré boli nešťastné z toho, že som išiel študovať teológiu. A zažil som aj to, ako sa mi z toho vyznali. Pred smrťou napr. teta Elena. Hoci sa ťažko učím básne, lebo vôbec sa ťažko učím, jej veršík, ktorý si napísala na parte, nikdy nezabudnem: „Po búrke života, ach, to vrenie, duch poodletel na tíšiny, pokorne vyznal svoje viny a prosí milosť, odpustenie.“ Ona uverila po ateistickom období svojho života, po jednom veľmi zvláštnom zažitku, keď sa jej zjavila mama po jej smrti presne tak, ako sa dohovoriť. A teta Olga, takisto po takom ateistickom období svojho života, uverila na zjavenie svojej sestry Eleny. Nie som nejaký duchár, možno duchovný, ako sa hovorí, ale povedali mi to, a myslím, že je to vážne.

Niet pochyby o tom, že láska k národu tvorí takisto veľmi významný odkaz našich predkov. A predsa sme zdedili po otcov vzácny príklad tolerancie a spolupráce napríklad so susednými národmi. Mnohí z nich študovali v Nemecku a vzťah k Lutherovej reformácii ako keby sa preniesol aj na dobrý vzťah k tomuto národu. Za vojny – medzi iným – sme skrývali aj nemeckého vojaka, ktorý ušiel z armády a ktorý bol pre nás symbolom toho, že aj Nemci sú všelijakí, teda nielen nacisti.

Kralická Biblia bola duchovným pokrmom našich predkov. Krasný vzťah k národu českému – to bolo čosi samozrejme – spečatil vzťah Sama Bohdana Hroboňa k Bohuslave Rajskej. Ja sa pamätám na pekný vzťah môjho otca k českobratskej cirkvi evanjelickej.

A rovnaky bol aj jeho vzťah k maďarskému národu. Napriek všetkemu, čo sa stalo. Otec bol farárom v Rimavskej Soboti a pričínal sa o to, že v tejto evanjelickej cirkvi sužítie Slovákov a Maďarov bolo veľmi dobré. Rovnako ho mali radi obdiva národy, aj nas všetkych. Vždy si na to s vďačnosťou spomínam, ako aj na ekumenické vzťahy medzi rímskokatolíckou cirkvou a našou cirkvou, o ktoré sa iste otec tam veľmi pričínil. Naš otec má na hrobe citát zo Starého zákona z Kralickej Biblie a citát z Nového zákona po maďarsky. Odpísal som ich z jeho parte, ktoré si navrhol. A keď som sa tak niekedy na ten hrob díval, na ten náhrobný kameň, spýtal som sa, či sme urobili dobre, či to malo zmysel? Dnes vidím, že to malo a má hlboky zmysel. A že je to možno znamenie, že taketo osobnosti, ak ich bude mať národ slovensky, by mohli čosi zlepšiť aj v tých našich vzťahoch s inými národmi.

Dnes sa musím znovu pýtať, či tieto duchovné hodnoty majú ešte nejaký vážny význam, či, keď ich budeme dodržiavať, nebudeme čudáci, ako oni mnohí boli čudáci v očiach svojich vrstovníkov. Som presvedčený, že práve tieto hodnoty môžu ešte určitú dobu zachovať tento ranený svet. Niektorí hovoria, že ho zachránia lepšie zákony, lepšia technika alebo lepšie finančné injekcie atď. Ale znova a znova sa presvedčame, že keď je niekto zbojník, tak legislatíva mu nič nehovorí, keď je niekto zdevastovaný, tak peniaze mu nehodno vkladáť do ruky, lebo ich zničí a okrem toho, že sa nič nenapraví, narobi ešte aj dlhy. A keď je niekto nezodpovedný, škoda mu dobrú techniku dať do ruky, pretože takisto o ňu prideme. Z toho všetkeho mi preto vychádza, že hodnoty predkov musia aj dnes vystúpiť do popredia, že sa musíme znova naučiť hľadať na akékoľvek hodnoty ako na božie dary a jedni na druhých ako na bratov a sestry, ako na deti Otca nebeskeho. Som presvedčený, že tento evanjeliový pohľad môže zachrániť tento svet.

Bolo by veľa, čo povedať. Osobne tým, čo sa dnes robí v mojej vlasti, trpím, ale myslím si, že existuje aj nádej. Odkaz našich otcov nás zaväzuje. Fakla, ktorú zapálili, napriek všetkým našim chybám a napriek všelijakým vetrom, svieta ďalej. A tak veľmi by som si priaľ, a iste aj my všetci, aby - pokiaľ bude trvať nebo a zem - nevyhasli. Ďakujem Vám, bratia a sestry.

(Z prihovoru ev. a v. farára Jana Bohdana Hroboňa na seminári Hroboňovci v slovenskej kultúre a stretnutí rodiny Hroboňovcov 28. 6. 1994 v Martine)

OPRAVY A DOPLNKY

Pri tvorbe Genealogicko-heraldického hlasu č. 2/94 došlo k niektorým nepresnostiam.

V príspevku F. Zifčáka Genealogické a heraldické pramene v Štátnom oblastnom archíve Levoča veta na s. 4 (6 riadok zdola) začínajúca „Panovníčka v ňom“ má správne pokračovať „toľž nielen potvrdila staré vysady spišských miest, udelila organizačný štatút, ale tiež dala nový erb a pečať, ktoré su v listine popisane a farebne vyobrazene“.

V genealogickej tabuľke k príspevku Rozprávanie o rodine Hrušovských si ľaskavo doplňte alebo opravte tieto údaje: na s. 26 Ivan (nar. 1. 9. 1914) zomrel 30. 3. 1987, na s. 27 druhá manželka Mojmirá sa vola Helena Hrková, manželka Borisa (nar. 14. 1. 1959) sa vola Helena Terlandová, majú dceru Janu a dátum umrtia 9. 10. 1982 uvedený pri Borisovi má byť uvedený pri jeho bratovi Romanovi (nar. 9. 9. 1965). Pan Ivan Hrušovský (nar. 1927) z Bratislavy nás tiež upozornil na nesprávne určenie portrétov č. 6 a 8 na s. 24. Prvý je portrétom spisovateľa Jana Hrušovského (1892-1975) v mladom veku (nie Jana Hrušovského, 1892-1944, lekára v Novom Meste nad Váhom), druhý nie je portrétom Miloša Hrušovského (1908-1980), politického pracovníka. K omylu došlo v dôsledku nesprávnej identifikácie portrétov oboch osôb v Archive literatury a umenia Maticy slovenskej v Martine, odkiaľ sme ich a príslušné informácie získali.

Poznámku k príspevku Vexilologický klub v Prahe na s. 2 (2. riadok zdola) opravujeme v zmysle „Vlajky a znaky zemi svéta vyšli doteraz v 3 českých a 4 anglických vydaniach“.

Autorom a čitateľom sa za nepresnosti ospravedľujeme. Tým, ktorí nás na ne upozornili, ďakujeme.

BIBLIOGRAFIA – GLOSÝ

VÝBEROVÝ PREHĽAD SLOVENSKEJ GENEALOGICKEJ PRODUKCIE V ROKU 1994

Hoci v zošitoch Slovenskej národnej bibliografie od r. 1988 pribudla aj rubrika „Biografia. Geneológia. Heraldika“, stáva sa, že v nej chýbajú mnohé závažné práce, ktoré možno označiť prívlastkom genealogické. V snahe aspoň čiastočne kompenzovať tento nedostatok a ulahčiť budúcim bibliografom genealogickej produkcie prácu prinášame v našom časopise prehľad niektorých významnejších genealogických prác, vydaných v roku 1994 mimo Genealogicko-heraldického hlasu. Podobne ako v tomto prípade i v r. 1995 vďačne prijmeme Vaše upozornenia na akékoľvek práce genealogického charakteru (ale i iné, vzťahujúce sa na ďalšie zaujímavé oblasti našej spoločnosti - heraldiku a pod.). Radi by sme vás o nich i v budúcnosti pravidelne informovali.

Čulen (Bozina), Marek: Pôvod Čulenovcov, vznik ich mena, Martin Čulen a Čulenovci. In: *Zborník na počesť Martina Čulena. Materiály z vedeckých a kultúrnych podujatí v Brodskom a Čake. Zostavil Dr. Pavol Parenička. Obecne úrady v Brodskom a v Čake a Biografický ústav Matice slovenskej v Martine 1994, s. 61-65.* Štúdia sa zameriava na Čulenovcov, v 18. a 19. storočí najrozvetvenejší rod v Brodskom, okr. Senica. Jadro príspevku tvorí geneológia vetvy s prirnením Bozina, z ktorej pochádzal narodnokultúrny pracovník, r.kat. kňaz Martin Čulen (1823-1894). Po úvahách o balkánskom pôvode rodu nasledujú vlastné genealogicko-biografické údaje o rodičoch a súrodencoch M. Čulena. Autor si všima aj ich rodiny, upozorňuje na významné osobnosti, ktoré z rodu pochádzali alebo boli s Čulenovcami v príbuzenskom vzťahu - hudobný skladateľ Eugen Suchoň (1908-1993), hispanista Štefan Čulen (1922), koncertný organista a hudobný pedagóg Ferdinand Klinda (1929) a i. V závere vymenúva aj ďalšie známe osobnosti z iných vetiev rodu: politika Marka Čulena (1887-1957) z vetvy Čulen-Rapak, politika, publicistu a historika Konštantína Čulena (1904-1964) z vetvy Čulen-Štefka, jazykovedcov Konštantína Palkoviča (1919) a Elu Sekaninovu-Čulenovú (1926) z vetvy Čulen-Kadet a psychologa Jozefa Čulena (1933) z vetvy Čulen-Joža. Štúdia vyšla ako upravená verzia príspevku publikovaného v práci Brodské 1163-1993, ktorú vydal Obecný úrad v Brodskom v r. 1993.

Ďuriška, Zdenko: Genealogické vzťahy rodu Halašovcov. In: *Ján Halaša. Zborník materialov z osláv 100. výročia narodenia lekárniky, fotografistu, organizátora turistiky a publicistu PhMr. Jana Halašu. Zostavili Olga Lehocá a PhDr. Milan Šišmiš. Regionálne kultúrne stredisko Trenčín a Trenčianske múzeum v Trenčíne 1993 (vyšlo v r. 1994), s. 4-18.* Autor rekonštruje rodokmeň pôvodne roľníckej rodiny Halašovcov zo Zaskalia na Orave od pol. 18. do pol. 19. storočia, doplnený v genealogických tabuľkách a ďalšie generácie. Z výraznejších členov rodu Pavol (1807-1891), dolnokubinsky mešťan, sa dostal do príbuzenského vzťahu so štúrovcom Jankom Matuškom a Peter (1888-1865) pôsobil ako ev. senior vo Veličnej. Autor upozorňuje aj na príbuzenské vzťahy Halašovcov s inými rodinami a osobnosťami (Jurecky, Medzihradsky, Jaroslav Vlček), z ktorých Mudroňovcom venuje druhú časť príspevku. Mudroňovci, pôvodne tiež roľnícky rod, sa prostredníctvom manželky ev. farára Martina Mudroňa (1708-1796) dostali do príbuzenského vzťahu s viacerými ďalšími významnými (zemianskymi) rodinami (Zaturecky, Zmeškal). Autor si všima vývoj vetvy Mudroňovcov zo Srňacieho od začiatku 18. do polovice 20. storočia (aj v genealogických tabuľkách). Z významnejších členov rodu upozorňuje na cirkevného historika, ev. farára Bohuslava Mudroňa (1742-1820) a na

narodných pracovníkov - právnikov Pavla (1835-1914) a Michala (1835-1887) Mudroňovcov. Z príloh k vlastnej štúdii je pozoruhodný zoznam priamych predkov (tzv. vyvod) Jana Halašu, ktorých z matkinej strany (prostredníctvom jej šľachtických predkov) v niektorých prípadoch autor sleduje až do 13. storočia (do 22. generácie).

Đuriška, Zdenko: Osobnosť Štefana Krčmeryho v genealogických suradniciach. In *Biografické štúdie 21, 1994 (Zborník z vedeckej konferencie o Štefanovi Krčmerym, 3.-4.12.1992, s. 103-124)*. Štúdia o pôvode a príbuzenských vzťahoch Štefana Krčmeryho, básnika, spisovateľa a kultúrneho pracovníka. Autor zaznamenáva výskyt Krčmeryovcov v Liptove od 17. storočia, od konca tohto storočia sleduje priamych predkov Š. Krčmeryho, mešťanov rôznych povolání, ktorí žili prevažne v Partizanskej Ľupči. Všíma si ich sociálne pomery, rodinné vzťahy, *curriculi vitae* vrátane pôsobenia vo verejných a cirkevných funkciách, neskôr tiež v politickom a národno-kultúrnom živote. Pri Augustovi Horislavovi Krčmerym (1822-1891), ktorého už uvádzajú aj encyklopédie, upozorňuje na jeho dosiaľ opomínanú národnobuditeľskú činnosť. Štúdia končí údajmi o rodičoch a súrodencoch Š. Krčmeryho. V záverečnom konštatovaní autor upozorňuje na potrebu ďalšieho genealogického výskumu tejto rodiny, o i. i jej vzťahov k ďalším liptovským Krčmeryovcom a k nositeľom tohto priezviska na Orave (Medzihradné, Dolný Kubín, Jasenová, Bobrov). V pripojenej grafickej verzii rodokmeňa sú doplnené údaje o súčasných generáciách rodiny, a v osobitnom zozname (vyvod) aj o priamych predkoch Štefana Krčmeryho (7 generácií).

Košta, Jozef: Čo ešte nevieme o príbuzenstve Andreja Kmeťa. In *Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti 1994, Martin 1994, s. 94-117*. Práca spracovaná na podnet archívu Slovenského národného múzea v Martine obsahuje prehľadný zoznam prastarých, starých rodičov a rodičov Andreja Kmeťa, jeho súrodencov a ich potomkov, pričom zachytáva stav do r. 1989. Prnáša ich mená, dátumy a miesta narodenia a úmrtia, údaje o povolaniach a bydliskách, ako aj ďalšie fakty o príbuzenstve A. Kmeťa, ktoré autor získal archívnym výskumom i od žijúcich členov rodiny. V záverečnej rekapitulácii uvádza, že časť Kmetovho príbuzenstva ostala na Slovensku, časť odišla do Čiech a iných krajín (Maďarsko, Argentína, Nemecko, pravdepodobne Francúzsko). Zmieňuje sa aj o poznatkoch zo styku s potomkami súrodencov A. Kmeťa, podľa ktorých asi polovica zo 173 bola na svoj pôvod a významného príbuzného hrdá. Asi štvrtina nevedela, prip. si neuviedomovala svoj pôvod, resp. príbuzenstvo s A. Kmetom si uvedomila až pri prieskume. Ďalšia štvrtina sa stavala k príbuzenstvu s A. Kmetom ľahostajne alebo dokonca so zatrpknutosťou (príbuzenstvo s kat. kňazom, hoci významnou osobnosťou našich národných dejín, jej v minulosti v škole alebo v práci spôsobovalo neprijemnosť).

Kysucký, Jozef: Tragedia ženy. Volný preklad a doplnky diela dr. I. Kiss Lackovej "Az asszony tragédiája". *Redakčne upravená PhDr. Marta Kamasová. Štátny oblastný archív a MOMS vo Veľkom Krtíši 1994, 36 s.* Dielko je venované osudom manželky významného maďarského básnika slovenského pôvodu Imricha Madácha. V úvode si zostavovateľka všíma o i. i významnejších predkoch I. Madácha od 16. do 19. storočia. Jadro tvorí volný preklad stati z publikácie Dr. Ibolyi Kiss Lackovej *Az asszony tragédiája* (vyšla v r. 1967 v Tatrane), doplnený o vlastné úvahy autora a genealogické údaje o bezprostredných predkoch (stari rodičia, rodičia), súrodencoch a deťoch I. Madácha. Práca je edíciou redakčne upraveného rukopisu, ktorý autor dokončil v r. 1983 a daroval Štátnemu okresnému archívu vo Veľkom Krtíši. Vyšla pri príležitosti viacerých jubileí I. Madácha a jeho manželky (v r. 1994), v predvečer 750. výročia prvej písomnej zmienky o obci Dolná Strehová, kde Madačovci žili nepretržite od r. 1368 do pol. 20. storočia.

-gh-

Genealogica et heraldica. 19. Internationaler Kongreß für genealogische und heraldische Wissenschaften. 19th International Congress of Genalogical and Heraldic Sciences. 19ème Congres International des Sciences Genealogique et Héraldique. Keszthely, 2-6 10 1990 Kongreßberichte - Proceedings - Recueils. Redegerunt Iván Bertényi et László Csoma. Festetics Kastely, Keszthely 1992. 164 s.

V dňoch 2. až 6. októbra 1990 sa v priestoroch Zámockého múzea Helikon v Keszthely konal za prítomnosti 55 účastníkov zo 17 krajín 19. medzinárodný kongres genealogických a heraldických vied. Podujatie sa uskutočnilo pod záštitou a čestným predsedníctvom princa Juraja Festeticsa a za účasti prezidenta Stáleho výboru medzinárodných kongresov genealogických a heraldických vied Rogera Harmignies. Slovenskú genealogickú a heraldickú obec zastupoval Prof. Dr. Jozef Novák, DrSc. Dva roky po podujatí vyšiel pod redakciou Ivana Bertényiho a Lászla Csomu aj zborník obsahujúci jedenásť príspevkov, ktoré na kongrese odzneli.

V úvodnom, všeobecne historicky zameranom referáte načrtla pracovníčka knižnice múzea Helikon v Keszthely Eva Variova dejiny mesta od najstarších čias po súčasnosť. Osobitnú pozornosť venovala festeticovskému obdobiu, najmä zastoju prvej poľnohospodárskej školy v Európe, tzv. georgikonu založenému v roku 1797, na ktorej pôsobil ako pedagóg aj Samuel Tešedík. Pozoruhodný je autorkin vyklad o slovanskom období v dejinách mesta a charakteristike tzv. keszthelyskej kultúry, pri ktorom zrejme zámerne nespomenula podiel a účasť slovanskeho etnika.

V druhom príspevku Prof. Dr. Iván Bertényi sleduje dejiny a vývoj uhorských erbov od počiatkov dodnes. Ako prvý známy heraldický prejav uvádza dvojramenný kríž vsadený do štítu na denari Bela III. z roku 1190. Panovník ho prijal podľa autora na znak upevnenia svojej nezávislosti na Byzancii. Heraldická figura kríža s dvoma ramenami v druhej pol. 13. storočia už symbolizovala kráľovskú moc, kým deleným poľom (tzv. arpadovskými brvnami) sa podľa autora vyjadrovala príslušnosť karpadovskému rodu. Dokumentuje to príkladom arpadovských kniežat, ktoré pôvodne používali delené pole, ale keď sa stali kráľmi nahradili ho dvojkrižom. Ich nasledovníci Ondrej II., Štefan V., Ladislav IV. a Ondrej III. začali používať dvojkriž s trňovou korunou, ktorý po roku 1301 zanikol. Nahradil ho čoraz častejšie používaný dvojkriž na trojvrší. Podľa maďarskeho heraldika Lajosa Bernata Kumorowitza trojvršie pod krížom je znakom naturalizmu, typického pre uhorské erby a heraldickú tvorbu. Vyskytuje sa už na pečati Bela IV. Symbol dvojkriža sa v priebehu nasledujúcich storočí objavoval na uhorských panovníckych erboch v rôznych obmenách a polohách. Po uchopení moci Habsburgovcami sa stal súčasťou cisárskeho erbu, na ktorom až do revolúcie v rokoch 1848 – 1849 zaberajú ľavú stranu. Od rakúsko-maďarskeho vyrovnania v roku 1867 malo Uhorsko dva typy erbov: tzv. malé - pôvodne delené pole s dvojkrižom na trojvrší a tzv. zjednotené - obsahujúce erby 7 krajín monarchie nad ktorými bol malý uhorský erb. V závere svojho referátu Bertényi upozorňuje na fakt, že na Slovensku má viacero miest erby s dvojkrižom, udelené ešte uhorskými panovníkmi (Zvolen atď.).

Dr. Ladislav Lászlóczky z Bolzana v príspevku *Fiume Separatum Sacrae Regni Hungariae Coronae Adneum Corpus* opisuje politický vývoj Rijeky od jej pričlenenia kráľovským diplomom z 23. 4. 1779 k Uhorsku do konca monarchie v roku 1918. Rijeka bola fakticky už od roku 1725 uhorským prístavom, ktorý v roku 1776 pripadol Chorvátsku a o 3 roky neskoršie priamo korune. Očakávanie miestneho patriciátu, že bude mať rovnaké postavenie ako uhorská šľachta, sa nespĺnilo. V politickej správe mesta ho začali vytlačovať uhorské šľachtické rody. K patriciom pôvodom zo Slovenska patrili napr. Juraj Aponi, Vincent Batani, Ernest Bujanovič, Jozef Dežofi, František Dušek, Anton Forgač, Michal Horhy, Jozef Klobušický (1801-1809 bol guvernerom Rijeky), Anton Majlát, Jozef Majlát, Matej Starický a ďalší.

Dr. Mária Tischlerová, pôvodom slovenská historička žijúca v Mníchove, sa vo svojom referáte zaoberá rozborom košickej mestskej pečate z roku 1404 a mestskou heraldickou tvorbou v Uhorsku za vlády Žigmunda Luxemburskeho (1387-1437). Podľa nej je práve toto obdobie poznačené aj v heraldickej tvorbe prechodom od zvykoveho práva na právo písomne fixované, resp. kodifikované, aj keď prvé mestské práva sú známe aj zo staršieho obdobia (B. Štiavica 1402). Autorka konštatuje, že nová etapa sfragisticko-heraldického vyvoja sa začala tým, že Košice dostali v roku 1369 od Ľudovíta I. Veľkého erbovú listinu (armáes) a v roku 1404 ešte jedno, nové listině privilegium. Tento uzus bol absolútne nezvyčajný. Nová mestská pečať obsahovala modifikovaný štátny znak - starouhorsky erb Arpádovcov, tzv. arpádovské brvná, umiestene pod anjouovským znakom. Cieľom tohto kroku zo strany panovníka bolo posilniť postavenie miest proti stoličnej šľachte a oligarchom, ktorí ohrozovali kráľovskú moc. Víťazstvo Anjouovcov nakoniec skutočne zabezpečili práve Košice a spišské mesta. Košické erbové privilegium, mimochodom najstaršie v Európe, sa takto stalo východiskom a vzorom pre mestskú heraldickú tvorbu v Uhorsku, rovnako ako anjel vo funkcii nosiča štítu sa stal prevládajúcim prvkom mestských erbov v tejto krajine.

Dr. Attila Pandula z Budapešti sa vo svojom príspevku pokúsil analyzovať erby na dekoráciách radových znakov a vyznamenaní rakusko-uhorskej monarchie z obdobia 18. až 20. storočia. Uvádza, že zobrazenia erbov sú často veľmi štylizované, preto je ťažké jednoznačne určiť pôvod príslušného radového znaku. Napríklad kríž v strede päty štítu môže byť rovnako znakom Radu Sv. Štefana ako aj Radu Leopolda. Rady sa však dajú identifikovať na základe iných prameňov (pamätných tabulí, pečatí, exlibrisov, náhrobníkov a pod.). Autor príspevku sa sústredil na zhrnutie poznatkov o umiestnení ozdôb na erboch. Hovorí o ňom štatúty jednotlivých radov a vyznamenaní. Zo slovenských pamiatok uvádza náhrobník grofa Karola Brunšvika v rímsko-katolíckom kostole v Dolnej Krupej, na ktorom je veľký kríž Radu Sv. Štefana.

Jedným z tých príspevkov, ktorý sa takmer celý týka slovenských realii, je referát Dr. Mártona Szluhu z Budapešti o šľachte Liptovskej stolice. Uvádza v ňom, že Liptov bol po maďarskom zabore zaradený do systému štátnej správy pohraničných uzemí a z tohto dôvodu aj riedko osídlený. Majetkové donácie udeľoval Belo IV. až po tatarskom vpáde. Bolo ich toľko, že už v 14. storočí si vyžiadali revíziu, ktorej výsledkom bol známy Liptovský a Turčiansky register. Autor konštatuje, že šľachta v tomto regióne vznikla v priebehu 13. až 14. storočia. Žila uzavretým spôsobom života, často nadväzovala príbuzenské vzťahy a aj preto sa pomerne skoro začala zaoberať genealógiou. Genealógie najvýznamnejších liptovských rodov po prvýkrát uverejnil Ondrej Lehotzky vo svojej *Stemmatographii* už v 18. storočí. Liptovské rodokmene vo väčšom rozsahu neskôr zozbieral Daniel Szontágh. Vyšli v diele *I. Nagya (Magyarország családai ... 1857-1868)*. Neskoršie boli publikované aj genealógie jednotlivých rodov (Luby 1892, Pongrac 1914, Platý 1914), dielo o liptovskej šľachte do roku 1526 (Bela Majlath, 1892), ako aj registre liptovskej a turčianskej šľachty (1902). Po zániku monarchie a vzniku ČSR, kedy takmer všetci predstavitelia liptovskej šľachty emigrovali a z nostalgie za „dobrymi časmi“ a domovom sa začali zaoberať dejinami vlastných i cudzích rodov, vydal ďalšie práce venované liptovskej šľachte Pavol Horánszky. V jeho nedokončenom diele (*Liptovamegyei nemes családai I. 1942, II. 1944 a i.*) neskôr pokračoval autor príspevku. Výsledkom jeho úsilia je o. i. v zborníku publikovaný úplný zoznam liptovskej šľachty vrátane tej, ktorá prišla na Liptov po roku 1754. Celkovo eviduje 93 šľachtických rodín, vrátane bližšie neurčených, pričom uvádza, či ide o pôvodnú, donačnú alebo mladšiu šľachtu. Z jeho súpisu vyplýva, že v roku 1754 z 82 liptovských rodov bolo 20 pôvodných, čo predstavuje z celouhorskeho hľadiska veľmi vysoký počet. Autor o. i. konštatuje, že k špecifikám liptovskej šľachty patrili nemennosť, spoločenská ustrnulosť, usadenosť už od 13.-14. storočia, veľa pôvodných a menej vymretých, neskorších a privandrovalých rodov, malé majetky a veľká emigrácia. Potomko-

via lipovskej šľachty dnes žijú v 36 bývalých župách užšieho Uhorska, v Sedmohradsku, Čechách, Sliezska a inde.

Prof. Dr. István Kallay vo svojom príspevku (Familiäre Beziehungen der ungarischen Aristokratie zur Zeit Maria Theresias) skúma účasť uhorských šľachtických rodov na najvyšších postoch ríše. Ako je známe, po satmárskom mieri (r. 1711) zostalo Uhorsko stavovským štátom. Šľachta bola početná a silná, bohatých rodov však bolo v skutočnosti málo (Esterházi, Grasalkovič, Pálfi, Koháři, Károlyi, Erdödy, Festetič a i.). Keďže tieto rody boli významným politicko-spoločenským faktorom v jednotlivých župách (šľachta bola organizovaná podľa žup), Maria Terezia využila staré dvorské hodnosti na to, aby ich priťahla aj na cisarský dvor. V čase jej panovania 7 magnatských rodín (Batáni, Pálfi, Esterházi, Čaky, Erdödy, Grasalkovič, Nadašdy) pravidelne obsadzovalo (41-krát) jednu z 13 najvyšších funkcií v štáte. Tieto hodnosti sa takmer dedili, a to aj po praslici. Najvyššieho uznania sa od Marie Terezie dostalo Františkovi Esterházi, Pavlovi Festetičovi a Antonovi Grasalkovičovi. Zo starej „gardy“ žili na dvore Jan Palfy, Jozef a Imrich Esterházi a na čele inej skupiny stal kancelár, neskorší palatin Ľudovít Batáni.

Dr. Peter Nagybakay sa v príspevku *Zunftwappen mit Helmszierden* zaobera cechovými erbami ozdobenými prilbami. Cechové erby začali vznikať v 13-14. storočí a zobrazovali najmä nástroje typické pre príslušný cech alebo ich (svätého) patróna. Prvé prilby sa na cechových erboch objavujú až v 15. storočí v Londýne a Prahe. Rozšírené boli najmä v Anglicku, ale i v Čechách, Alsasku, Rakusku, Pomoransku a Estonsku. Autor píše aj o 4 erboch z územia Slovenska ozdobených prilbami – o erbovej pečati cechu kupelníkov z Bratislavy z roku 1631, erbe cechu zlatníkov z Rimavskej Soboty z rokov 1619-1637, strihačov sukna z Modry a Skalice z roku 1650 a cinarov z Bratislavy z roku 1673.

Zborník sa končí príspevkom Prof. Dr. Jozefa Nováka, DrSc. o naturalistických prvkoch v uhorských erboch (*Naturalistische Elemente in den ungarischen Zimieren*). Už na konci minulého storočia vyjadril J. Csoma názor, že typickým znakom tvorby uhorských erbov je ich naturalizmus. Prof. Novak tento názor potvrdzuje a jeho počiatky vidí v mestskej heraldickej tvorbe zo 14. storočia. Po vymretí arpadovského rodu v Uhorsku došlo k dynastickým sporom a mesta si začali voliť neutralne znaky cirkevného charakteru, pričom sa snažili o dôsledné zobrazovanie figur (napr. svätého patróna v akcii). Táto tradícia sa preniesla aj do oblasti tvorby cechových znakov, kde boli verne zobrazované rôzne nástroje. Prof. Novak konštatuje, že naturalizmus je prevládajúcim, avšak nie jediným znakom heraldickej tvorby v Uhorsku.

Na kongrese odznelo ešte 7 ďalších príspevkov, z ktorých 2 sú a ďalšie neboli uverejnené v zborníku a týkali sa poľských rodov, nórskych, kanadskej, byzantskej, švedskej, francuzskej a anglickej heraldiky.

Viliam Mruškovič

Jar 1995 otvorila novú sezónu akcie

PREPIS NÁHROBNÝCH NÁPISOV

Ak ste sa do nej ešte nezapojili, pozývame aj Vás
Prepíšte náhrobné nápisy vo svojej rodnej obci, v bydlisku alebo pôsobisku.
Pokyny a informácie Vám radi poskytneme.

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej
Novomeského 32, 036 52 Martin

***Slovenská genealogicko–heraldická spoločnosť
pri Matici slovenskej***

*v snahe podporiť rozvoj genealogického výskumu
na Slovensku a oceniť jeho najlepšie výsledky vypisuje*

1. ročník súťaže

**NAJLEPŠIE GENEALOGICKÉ PRÁCE
ROKA 1995**

Podmienky

- *súťaž je verejná*
- *práce musia byť pôvodné, tematicky zamerané na rody a rodiny so slovenskými vzťahmi*
- *práce označené menom a adresou autora treba v 1 exemplári doručiť do 1. septembra 1995 na adresu: Slovenská genealogicko–heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, Novomeského 32, 036 52 Martin*
- *súťaž vyhodnocuje odborná porota menovaná výborom Slovenskej genealogicko–heraldickej spoločnosti pri Matici slovenskej*
- *prvé tri najlepšie práce budú ocenené*
- *práce alebo ich časti vhodné na uverejnenie budú v rámci možnosti Slovenskej genealogicko–heraldickej spoločnosti pri Matici slovenskej publikované*
- *všetky prihlásené práce po skončení súťaže zostanú súčasťou zbierok Slovenskej genealogicko–heraldickej spoločnosti pri Matici slovenskej, kde budú k dispozícii ďalším bádateľom*
- *vyhodnotenie súťaže a odovzdanie cien sa uskutoční v novembri 1995 na 6. matičnom stretnutí genealógov a heraldikov v Martine*

KRONIKA

RODINA MIČÁTKOVCOV A SLOVENSKA KULTURA bol názov podujati, ktoré sa v dňoch 15.-18. septembra 1994 uskutočnili v Trenčíne pri príležitosti 120. výročia narodenia Dr. Ľudovita Mičátka (1874-1928), dolnozemskeho politika a narодно-kultúrneho pracovníka. Účastníci si mohli prezrieť dve výstavy inštalované v priestoroch Trenčianskeho múzea a Kultúrneho strediska na Dlých honoch venované životom a dielu členov tejto rodiny. Uskutočnil sa i vedecký seminár a stretnutie rodinných príslušníkov, z ktorých časť dnes žije vo Švajčiarsku. Podujatia sa zúčastnili zástupcovia viacerých vedeckých, kultúrnych a cirkevných organizácií zo Slovenska a Juhoslávie, vrátane zástupcov našej spoločnosti.

V MALÝCH KRŠTEŇANOCH sa 18. júna 1994 uskutočnilo stretnutie Bilčíkovcov. Vyše 80 členov tejto pôvodne robotníckej rodiny si uctilo pamiatku svojich predkov na miestnom cintoríne. Po svätej omši v r.k. kostole strávili popoludnie pri kultúrnom programe v miestnom kultúrnom dome. Členovia rodiny v súčasnosti žijú v Martine, vo Zvolene, v Nitre, v Novákoch, v oblasti Partizánskeho a v USA. -gh-

21. MEDZINÁRODNÝ KONGRES GENEALOGICKÝCH A HERALDICKÝCH VIED sa v dňoch 28. augusta - 3. septembra 1994 uskutočnil v Luxemburgu. Medzi 53 prednášajúcimi z 21 krajín boli (po prvýkrát na tomto fore) najpočetnejšie zastúpení Rusi (10). Témy prednášok v genealogickej časti kongresu sa miestami vyhlili vytyčenému problémovému okruhu - prístahovalstvo a vystahovalstvo - a zaoberali sa aj dynasticou genealógiou, resp. rodovou emblematicou. Podobne v heraldickej časti zameranej na minulosť, resp. súčasný vývoj komunálnej heraldiky v krajinách, ktoré prednášajúci zastupovali, objavil sa i príspevok o evanjelickej cirkevnej heraldike. Zdenko Alexy ako jediný účastník zo Slovenska vystúpil s prednáškou o symboloch slovenských obcí. -xy-

MEDZINÁRODNÝ WORKSHOP METHODOLOGY AND METHODS OF ORAL HISTORY AND LIFE STORIES IN SOCIAL RESEARCH, LVOV, 5.-7.9.1994. Do stovky účastníkov z devätnástich krajín Európy i zámoria sa stretlo na podujati v ukrajinskom Žvove, ktorého hlavnými organizátormi boli Historický ústav Žvovskej štátnej univerzity, Ústav cirkevných dejín vo Žvove, Ústav ukrajnistickej štúdií Národnej akadémie vied Ukrajiny a Katedra Zapadu Medzinárodnej nadácie obnovy vo Žvove. V pléne odznali tieto prednášky: T. Bostrom zo Švédska na tému *Oral history, sociológia, literatúra a pravdivosť*, J. P. Roos z Fínska predniesol príspevok *Siet európskych životných príbehov*, A. Portelli z Talianska hovoril na tému *Naratívne žánre a forma oralnej histórie* a J. Isajević z Ukrajiny uzavrel rokovanie v pléne príspevkom *Autobiografické naratívy ako historické prameňe. problémy ich vierohodnosti*. Rokovania ďalších temer troch plných pracovných dní prebiehali paralelne vo dvoch sekciách a referujúci - predovšetkým sociológovia a historici, v menšom počte etnológovia a folkloristi sa v prevažne materiálových príspevkoch zamerali na metódu *oral history* ako na jeden zo súčasných prameňov poznania tzv. malých dejín, alternatívneho výkladu historického procesu, tabuizovaných alebo opomínaných tém či etap histórie, poznávania individuálnych a skupinových stratégií v makrosociálnych procesoch apod. Slovensko reprezentovali s príspevkami sociologičky Z. Kusá, A. Hlasová, Z. Fialová a folkloristka

H. Hlôšková. Inšpiratívna a podnetná medzinárodná konfrontácia doterajších výsledkov bola pre učastníčky zo Slovenska podnetom na zatiaľ prvý krok v prípadnej ďalšej možnej spolupráci viacerých badateľov, záujemcov a inštitúcií - na zostavenie počítačovej databázy adresára a bibliografie k tejto téme.

Hana Hlôšková

SEMINAR O GENEALOGII A RODINNEJ HISTÓRII usporiadal dňa 24. septembra 1994 miestny okrskok Cirkvi Ježiša Krista svätých posledných dní (známejšej ako cirkev Mormónov) v Brne. Prednášky o duchovnom význame genealógie (J. Holcman), význame rodinnej histórie (A. Hudová) a pod. doplnil videofilm o Genealogickej knižnici v Salt Lake City, najväčšom genealogickým stredisku na svete. Na podujatí sa zúčastnili aj slovenskí zástupcovia tohto cirkevného spoločenstva. Jeho zbory sa v súčasnosti nachádzajú v Bratislave, Trenčíne a Žiline.

PO SEPTEMBROVOM POBYTE v Galérii Pavla Čapu v Padine a Galérii insitného umenia v Kovačici (Juhoslávia) bola 29. septembra 1994 v Župnom múzeu v Bekešskej Čabe (Maďarsko) sprístupnená výstava Zo súčasnej slovenskej heraldickej tvorby. Prof. Jozef Novák, ktorý vystavu otváral, poskytol počas vernisáže rozhovor segedinskému štúdiu Maďarskej televízie. Našu spoločnosť na podujatí zastupoval aj podpredseda PhDr. Cyril Žuffa.

ŠTVRTŤ ČESKOSLOVENSKŤ GENEALOGICKŤ A KULTŤRNŤ KONFERENCIU usporiadala 6.-8. októbra 1994 v Green Bay v americkom štáte Wisconsin Czechoslovak Genealogical Society International. Autori príspevkov si už tradične všimli otázky českej a slovenskej imigrácie do USA, skúsenosti krajanov zo súčasnej Českej a Slovenskej republiky a pod. Genealogické príspevky boli zamerané na americké, české i slovenské pramene genealogického výskumu (D. Gardiner ai.), knižné zbierky usporiadateľskej organizácie (P. Makousky), využitie počítačov v genealógii (Ch. Miksanek) a pod.

USTNE PRAMENE A TECHNIKY GENEALOGICKEHO VYSKUMU s podtitulom Rozhovory o vlastnej rodine bol názov odborného metodického seminára, ktorý sa uskutočnil počas 5. Matičného stretnutia genealógov a heraldikov 5. novembra 1994 v priestoroch Matice slovenskej v Martine. Prednášajúci sa vo svojich príspevkoch zamerali na spôsoby získavania, pramennú hodnotu a využitie informácií od žijúcich rodinných príslušníkov. Na seminári sa zúčastnilo okolo 70 záujemcov, vrátane krajanov z USA a Švajčiarska.

V LVOVE sa v dňoch 10.-12. novembra 1994 konala 4. ukrajinská heraldická vedecká konferencia, na ktorej našu spoločnosť zastupovali Prof. Jozef Novák, Milan Šišmiš a Zdenko Duriška. Počas podujatia bola v miestnom Múzeu etnografie a umeleckých remesiel sprístupnená výstava Zo súčasnej slovenskej heraldickej tvorby, po prvýkrát rozšírená o diela akad. maliarky Dragice Vrteľovej. O jej prezentáciu na Ukrajine sa osobitne zaslúžil p. Andrij Grečylo, predseda Ukrajinskej heraldickej spoločnosti. Spoločnosť, ktorá vystupovala ako hlavný ukrajinský organizátor oboch podujatí, vydala v deň vernisáže výstavy priležitostnú poštovú obalku so znakom našej organizácie a slovenskej heraldike venovala novembrové číslo svojho časopisu Znak. Informácie o výstave priniesla na svojom 1. programe tiež Ukrajinská televízia. Po Lvove si výstavu budú môcť prezrieť obyvatelia Mukačeva, Lucka, Užhorodu a Kyjeva. -gh-

INHALT

Ladislav Ružička, Direktor des Staatlichen Regionalen Archivs in Košice, veröffentlicht die grundlegende Information über seine Arbeitsstätte. Er befaßt sich mit ihrer Entwicklung in der jüngsten Zeit, mit den Beständen und den Bedingungen für das Studium. Das Staatliche Regionale Archiv in Košice sammelt, schützt und macht zugänglich das Quellenmaterial aus dem Territorium der historischen Gauen Abov und Tekov, bzw. der heutigen Kreise Košice-Stadt, Košice-Land und Trebišov.

Igor Graus, Direktor des Staatlichen Kreisarchivs in Banská Bystrica, analysiert die Abschriften der Matrikeln der evangelischen Kirche A. B. in Banská Bystrica aus den Jahren 1551-1611. Der Autor entdeckte sie 1994 in einer deutsch geschriebenen chronikalisch-registrierenden Arbeit mit dem Titel "Kirchenhistorien". Diese Aufzeichnungen sind die ältesten bekannten Matrikeleinschreibungen aus dem Gebiet der Slowakei. Sie enthalten Angaben über die Geborenen in den Jahren 1595-1611, die Vermählten in den Jahren 1579-1608 und die Gestorbenen in den Jahren 1551-1610. Für die bis heute ältesten Aufzeichnungen hat man die Einschreibungen in der Geburts- (seit 1598) und Vermählungsmatrikel (seit 1587) der evangelischen Kirche A. B. in Košice gehalten, die in dem Staatlichen Regionalen Archiv in Košice aufbewahrt werden.

Andrej Fiala von der Verwaltung der Burg Bratislava bringt die Umstände der Besteigung des ungarischen Thrones durch Barbora Celjska näher. Er schreibt über ihren Ursprung, die Verwandtschaftsverhältnisse und die Wappen des Geschlechts von Celje. Das Geschlecht von Celje wirkte seit dem 12. Jh. in der Südsteiermark. Barbora (1390-1451) war Tochter des Banns von Slawonien, des Grafen Hermann II. Sie heiratete 1405 Sigismund von Luxemburg und wurde zur ungarischen Königin. Ihre Wappen und die Wappen des Geschlechts von Celje sind auf den Abbildungen in der mittelalterlichen Literatur, auf den Siegeln und in Form von epigraphischen Denkmälern auf dem Territorium Ungarns (die Burgen Buda, Czesznek, Ozor, das Schloß in Nyék) sowie der Slowakei (die Burgen Trenčín und Bratislava, die Pfarrkirche in Devin) erhalten geblieben.

Zdenko Ďuriška aus dem Biographischen Institut der Matica slovenska in Martin verfolgt den Ursprung und die Verwandtschaftsverhältnisse der Familie Hroboň seit der 2. Hälfte des 19. Jhs. bis zur Gegenwart. Die Familie stammte aus der Zips und ihre Mitglieder widmeten sich ursprünglich der Landwirtschaft und dem Handwerk. Einige von ihnen schlossen sich im 19. Jh. dem Kampf der Slowaken für ihre nationale Emanzipation an. Bekannt und wichtig von ihnen sind der Dichter Samo Bohdan Hroboň (1820-1894), sein Bruder, Schriftsteller und evangelischer Pfarrer Ludovít Hroboň (1817-1880) und seine Nachkommen. Die Mitglieder der Familie Hroboň leben heute in der Slowakei und in der Tschechischen Republik.

Pavel Horvath aus dem Historischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Bratislava schreibt über die erfolglosen Bemühungen des Enzyklopädisten, des Slowaken Matej Bel (1664-1749) um die Erhebung in den Adelsstand. Er beschreibt das Supralibros, das Bel für sich selbst entworfen hat.

In dieser Nummer wird weiter die Biobibliographie der heraldischen Künstlerin Dragica Vrteľová veröffentlicht und die Ukrainische heraldische Gesellschaft vorgestellt. Sie bringt auch die Abbildung der Fahne der ersten tschechisch-slowakischen Freiwilligenexpedition aus den USA, die 1918 nach Europa gekommen ist, um den entstehenden Staat der Tschechen und der Slowaken zu unterstützen.

SUMMARY

Ladislav Ružička, director of the State Regional Archives in Košice, brings basic information on his work centre. He pays his attention to its development in the latest period, to its collections and conditions for study. The State Regional Archives in Košice acquires, preserves and makes public sources from the territory of historical counties of Abov and Tekov, i.e., present-day districts of Košice-city, Košice-outer district, and Trebišov.

Igor Graus, director of the State District Archives in Banská Bystrica, analyzes copies of Lutheran church registers from Banská Bystrica from the years 1551-1611. They were discovered by the author in the year 1994 in a German chronicle entitled *Kirchenhistorien*. The records are so-far the oldest church register entries in the territory of Slovakia. They include records of birth from 1591-1611, records of marriages from 1579-1608 and records of deaths from 1551-1610. Records in Lutheran register of birth (from 1598) and marriages (from 1587) stored in the State Regional Archives in Košice have been regarded the oldest up to the present.

Andrej Fiala from the Administration of Bratislava Castle gives some details of Barbara Cilly's assumption on Hungarian throne. He pays his attention to her origin, family relations and the Cilly family coats-of-arms. The house of Cilly lived in southern Styria from the 12th century. Barbora (1490-1451) was a daughter of Slavonian ban, earl Herman II. In the year 1405 she became Hungarian queen by marrying Sigismund Luxembourg. Her and the Cilly family coats-of-arms were preserved in the medieval literature illustrations, in seals and in the form of epigraphic relics in the territory of Hungary (castles of Budín, Czesznek, Ozor and Nyék) and Slovakia (castles of Bratislava and Trenčín, and the parish church in Devín).

Zdenko Ďuriška from the Biographic Institute of Matica slovenská in Martin traces the origin and family relations of the Hroboňš from the second half of the 18th century up to the present. The family came from Spiš and their members originally devoted themselves to farming and craftsmanship. In the 19th century some of them joined the struggle of the Slovaks for national emancipation. Poet Samo Bohdan Hroboň (1820-1894), his brother, writer and Lutheran pastor Ludovít Hroboň (1817-1880) and his descendants range among well-known and important personalities. Some members of the Hroboň family live at present in Slovakia and in the Czech Republic.

Pavel Horváth from the Historical Institute of the Slovak Academy of Sciences illuminates unsuccessful efforts of Hungarian encyclopaedist, Slovak Matej Bel (1684-1749) at promotion into nobility. He describes the supralibros which Bel proposed himself.

Then the issue brings biobibliography of heraldic artist Dragica Vrteľová and presents the Ukrainian Heraldry Society. It also brings the picture of the flag of the first Czecho-Slovak volunteers' expedition from the U.S.A. which in the year 1918 came to Europe to back the emerging state of the Czechs and the Slovaks.

CONTENTS

ARTICLES

Ladislav Ružička: State Regional Archives in Košice	3
Igor Graus: Transcriptions of the Lutheran Parish Registers from Banská Bystrica from 1551-1611	6
Andrej Fiala: Queen Barbara, House of Cilly and their Coats of-Arms Related to Slovakia	11
Zdenko Ďuriška: Origin and Family Relations of the Hroboňš	18

HERALDIC ALBUM

Pavel Horváth: Matej Bel's Supralibros	30
--	----

PORTRAITS

-lv/gh- Dragica Vrteľová	33
--------------------------------	----

SOCIETIES - INSTITUTIONS

Andrij Grechylo: Ukrainian Heraldry Society	34
---	----

CURIOSITIES

Michal Eliaš: Document of the Time	36
--	----

VIEWS

.....	38
-------	----

BIBLIOGRAPHY - COMMENTARIES

.....	41
-------	----

CHRONICLE

.....	47
-------	----

INHALT

.....	49
-------	----

SUMMARY

.....	50
-------	----

The Slovak Genealogical-Heraldic Society at the Matica slovenská (established 1991 in Martin, Slovakia) encourages the development of genealogy, heraldry, and related branches, in particular research on the origin of Slovakia related families and persons. For this purpose it gives consultation, organizes scholarly and educational undertakings, presents results of genealogical and heraldic research and informs on events in the related fields, designs and undertakes projects concerning investigation into genealogical sources and heraldic monuments, maintains its own information holdings.

Address: Slovak Genealogical-Heraldic Society at the Matica slovenska, Novomeskeho 32, 036 52 Martin, Slovakia. Telephone: 42-842-31371. Fax: 42-842-33188. Bank connection: VUB Martin 17237-362/0200.

Genealogicko–heraldický hlas. Časopis Slovenskej genealogicko–heraldickej spoločnosti pri Matici slovenskej. Vychádza 2-krát do roka
ISSN 1335–0137

Ročník 5/1995. Číslo 1. Zostavovateľ a zodpovedný redaktor: Milan Šišmiš ml.
Redakčná spolupráca: PhDr. Ľubomír Jankovič, CSc. Preklady: Mgr. Jana Kačerová (angličtina), PhDr. Viliam Mruškovič (nemčina), Milan Šišmiš ml. (ukrajinčina).
Reprodukcie: Matica slovenská – VTO ETU. Sadzba: Vydavateľstvo Mahešvarananda Joga v dennom živote Martin. Tlač: EXPRESS print Žilina.
© Slovenska genealogicko–heraldicka spoločnosť pri Matici slovenskej, 1994
Vyšlo s príspevím Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

HISTORICKÝ OBZOR

ČASOPIS PRO VYUKU DĚJEPISU A POPULARIZACI HISTORIE

Pošta 114, poštovní schránka 20,
104 00 Praha 10 – Uhřetěves
Česká republika

Adresy autorov:

Zdenko Ďuriška, Matica slovenská, Novomeskeho 32, 036 52 Martin
PhDr. Michal Eliaš, CSc., Matica slovenská, Novomeskeho 32, 036 52 Martin
Ing. arch. Andrej Fiala, Gwarkovej 9, 851 04 Bratislava
Mgr. Igor Graus, Štátny okresný archív, Nam. SNP 1, 974 00 Banská Bystrica
Andriy Grečylo, Ukrajinse geraľdyčne tovarystvo, CDIAL, pl. Vozzjednannja, 3–A,
290000 Ľviv – MSP, Ukrajina
PhDr. Pavel Horvath, CSc., Žižkova 24, 811 02 Bratislava